© PDF: Kamunikat.org 2011 © Інтэрнэт-версія: Kamunikat.org 2011

ГАЗЭТА БЕЛАРУСАЎ У ВОЛЬНЫМ СЬВЕЦЕ ЦАНА — PRICE ¢ 50

Беларус

BIELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE FREE WORLD
POST ADDRESS: BIELARUS, P. O. BOX 109, JAMAICA, N. Y. 11431, Tel.: AX 1-8038

Год XXI. № 175 Нью Ёрк November — Лістапад 1971 New York Vol. XXI. № 175

АРХІЯПІСКАП СЯРГЕЙ

Пасьмертнае фота Архіяпіскапа Сяргея, забальсамаванага на троне ў грэцкай царкве ў Адэляйдзе ў дзень пахаронаў 13 кастрычніка 1971

Дзелімся сумнаю весткаю: у сыботу раніцаі 2 кастрычніка сёлета ў Адэляйдзе (Аўстралія) адыйшоў на вечны супачынак на 82-ім годзе жыцьця Першагерарх Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы Высокапраасьвячэнейшы Архіяпіскап Сяргей (Ахоценка).

Нарадзіўся сьв. пам. Высокапрасьвяшчэнейшы Архіяпіскап Сяргей 12 сакавіка 1890 году ў сялянскай сям'і ў сяле Малыя Гарошкі Жытомірскага павету. Па сканчэньні 14-ёх год жыцьця быў аддадзены бацькамі ў Богаяўленскі манастыр ў Жытоміры. 28 чырвеня 1919 году быў пастрыжаны ў манахі й выконваў абавязкі эканома Архірэйскага Дому ў Жытоміры. Адначасна наведваў і пастырскія курсы ў Жытоміры.

У 1925 годзе быў рукапалажаны ў ераманахі Архіяпіскапам Васілём Багдашэвічам. У 1932 годзе ўзьведзены ў сан архімандрыта. Душпастырскі абавязак выконваў у парахвіях у Каростэні, Народзічах, Эмільчыцах, Кулешы. На арганізацыйнай пастырскай працы быў нядоўга. У 1937 годзе быў арыштаваны саветамі й высланы на катаржную працу ў Бардзянск на рыбных промыслах.

Вызваліўшыся ў часе Другое сьветавае вайны з прымусовае лягернае працы, быў назначаны настаяцелем сабору ў Мэлітопалі.

Япіскапскае сьвячэньне прыняў 1 жніўня 1943 году ад Архіяпіскапа Міхаіла (Харошы), Архіяпіскапа Генадзія (Шыпрыкевіча) і Япіскапа Уладзімера (Мальца) ў грэцкім катадральным Саборы ў Кіраваградзе.

Архіяпіскап Варшаўскі і Мітрапаліт Сьв. Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы ў Генэрал Губэрнатарстве 10 траўня 1944 году за № 705 выдаў Уладыку Сяргею пасьведчаньне наступнага зьместу: „Гэтым сьцьвярджаю, што Сяргей, Япіскап Мілітопальскі, із складу Украінскае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы, атрымаў кананічную хіратонію першага жніўня 1943 году ў месяце Элізаветградзе (Кіраваградзе) й прабывае зы мною ды із Сьвяцейшымі Патрыярхамі Праваслаўнымі ў кананічным яднаньні, належыць да Япіскапаў Сьв. Усяленскай Праваслаўнай Царквы" (круглая пячатка з тэкстам: „Божай Міласьці Мітрапаліт Варшаўскі" і подпіс „Дыаністі Мітрапаліт Варшаўскі").

Перад адступленьнем нямецкае арміі на захад Уладыка Сяргей разам з іншымі ўкраінскімі япіскапамі выэміграваў у Нямеччыну й часова асяліўся ў месцы Канстанцы. У міжчасе былыя япіскапы Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы пакінулі беларускіх вернікаў і перайшлі да Расейскае Зарубежнае Царквы. Прадстаўнікі беларускіх праваслаўных вернікаў зьвярнуліся тады да Сабору Украінскае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы з просьбаю адпусьціць Уладыку Сяргея для БАПЦарквы. Украінскія япіскапы просьбу задаволілі. 23 траўня — 5 чырвеня 1948 году быў ужо скліканы ў Канстанцы Сабор беларускіх праваслаўных вернікаў, які, абаснуўваючыся на ідэі Незалежнае Навагрудзкае Мітраполіі, пастанавіў аднавіць Аўтакефальную Беларускую Праваслаўную Царкву на чале зь ейным Першагерархам Япіскапам Сяргеем.

23 красавіка 1949 году Япіскап Сяргей пастрыг у манахі, а 19 сьнежня адбылася хіратонія архімандрыта Васіля (Тамашчыка). Ад гэтага часу аднаўленьне БАПЦарквы, дзякуючы Япіскапу Сяргею, сталася дакананым фактам. Адбылася нарада Сьвяшчэннага Сабору Япіскапаў, на якой пастаноўлена, што адміністратарам БАПЦ на ЗША, Канаду й Эўропу назначаецца Япіскап Васіль, а галава Царквы Архіяпіскап Сяргей пераедзе ў Аўстралію, каб узяць пад сваю апеку тамашніх Беларусаў. У Аўстраліі Уладыка Сяргей апякаваўся ня толькі Беларусамі, але й духова абслугоўваў і некалькі грэцкіх парахвіяў.

Паховіны сьв. пам. Архіяпіскапа Сяргея адбыліся 13 кастрычніка ў Адэляйдзе зь вялікай урачыстасьцяй. Кіраваў паховінамі грэцкі Архіяпіскап Сьпірыдон, галава Грэцкае Аўтакефальнае Царквы ў асыстэнцыі Япіскапа БАПЦарквы Мікалая, Япіскапа Хрызастомаса грэцкае царквы із Сыднэю ды пры ўдзеле 4-ох грэцкіх сьвятароў, пратаярэя БАПЦ Аляксандра й а. Пятковіча із Сэрбскае вольнае Царквы, пратаярэя Нікадыма з дыяканам з Украінскае Аўтакефальнае Царквы. Заўпакойная Літургія й адпяваньне адбывалася ў Грэцкай царкве, пад пабудову якое закладаў вуглавы камень і пасьвячаў Уладыка Сяргей.

Згодна зычэньня сьв. пам. Уладыкі Сяргея, зложанага ім Архіяпіскапу Сьпірыдону, каб цела ягонае было пахаванае ў сядзячай паставе, — бо гэтак хавалі праваслаўных патрыярхаў і імпэратараў, — а не ў ляжачай, была зроблена адпаведная дамавіна і паховіны адбыліся згодна жаданьня Уладыкі. Забальсамаваны, у мітры й поўным аблачэньні, на спэцыяльным троне з правою рукою, паднятай для багаслаўленьня, Уладыка выглядаў, як жывы. А спакойным тварам із зачыненымі вачыма змушаў да ўвагі й канцэнтрацыі думак пра вечнасьць (гл. вышэй зьмешчаную фатаздымку — Рэд.). Цела ў дамавіне было ўнесенае ў царкву 12 кастрычніка, увечары была адпраўленая паніхіда, а назаўтра пасьля заўпакойнай Літургіі й адпяваньня, цела ў дамавіне было абнесенае духавенствам навакол царквы, пасьля чаго падхапілі яго людзі й панесьлі аж да магільніку. Усе былі захопленыя і ўзварушаныя урачыстасьцяй. Пахаваны Уладыка на грэцкім магільніку ў Адэляйдзе.

Гэткую вялікую пашану аддало грэцкае духавенства й вернікі Архіяпіскапу Сяргею за ягоную адно часткавую апеку над некалькімі парахвіямі ў Аўстраліі. А заслуга ягоная для Беларусаў непамерна большая. Ён у трагічны гістарычны мамэнт прыйшоў да нас, каб ўратаваць БАПЦаркву.

Сьмерць сьв. пам. Уладыкі Сяргея — вялікая страта для БАПЦ. Глыбокая ягоная рэлігійнасьць, грунтоўная веда царкоўных уставаў і канонаў, нязьменнасьць у выкананьні трэбаў, абарона праваслаўя, шляхотнасьць характару сьветлыя аб ягонай годнасьці. Як Архіяпіскап, ён ня шукаў собскай славы й гонару, а імкнуўся верна служыць Беларускаму Народу, каб БАПЦарква ня страціла свайго пераемства. Малемася, каб Госпад Бог паслаў больш для нашае Сьв. БАПЦарквы гэткіх рэлігійных волатаў. Ён адыходзіць у гісторыю нашае Царквы, як вялікі змагар за духовую волю Беларускага Народу.

Няхай-жа аўстралійская зямля будзе Яму лёгкаю! Няхай Госпад Бог упакоіць Ягоную душу, дзе ўсе праведнікі спачываюць, а памяць аб Ім сярод Беларускага Народу будзе вечнаю!

Вечны супакой Табе, вялікі Адраджэнец і Незабыўны Добры Пастыр!

Япархіяльная Управа БАПЦ

5 СЬНЕЖНЯ — АПОШНІ ТЭРМІН УПЛАТЫ 10 ДАЛ. ЗА ЎДЗЕЛ У ГРУПОВЫМ КАЛЯДНІМ І НАВАГОДНІМ ВІНШАВАНЬНІ І 25 ДАЛ. ЗА ПАВІНШАВАНЬНЕ ІНДЫВІДУАЛЬНАЕ

ПРАБЛЕМА НАЦЫЯНАЛЬНАГА Й САВЕЦКАГА ПАТРЫЯТЫЗМУ Ў БССР

Доктар гістарычных навукаў і прафэсар Беларускага Дзяржаўнага Унівэрсытэту А. Жураў зьмясьціў у газэце „Советская Белоруссия" за 22 чырвеня сёлета тээрэтычны артыкул „С чего начинается родина". Асноўны сэнс гэтага артыкулу выказаны ўжо ў ягоным эпіграфе, у якасьці якога аўтар узяў два першыя радкі з паэмы Якуба Коласа „Новая зямля": „Мой родны кут, як ты мне мілы!... Забыць цябе ня маю сілы!" Самы артыкул пачынае А. Жураў гэткімі словамі: **„Паэты даўно далі адказ на пытаньне пра вытокі нашых патрыятычных пачуцьцяў.**

Радзіма! Як шмат паняцьцяў улучае ў сябе гэтае слова, як шмат пачуцьцяў прабуджае яно... Гэта й песьня-калыханка маці... Зямля, па якой ты ставіш першыя крокі, поле, што дало табе хлеб, рака, якую ты пераплыў упяршыню — усё гэта Радзіма!"

Любасьць да гэтае свае радзімы й становісьць, паводля аўтара артыкулу, беларускі нацыянальны патрыятызм. Але побач і раўналежна зь беларускім нацыянальным патрыятызмам у савецкіх абставінах разьвіваецца, паводля А. Журава, і савецкі патрыятызм. **„Савецкі патрыятызм — зьява выняткавая, —** цьвердзіць Жураў, **— у ім арганічна зьліліся нацыянальная гордасьць і лепшыя нацыянальныя традыцыі, пачуцьці брацтва людзей сацыялістычных нацыяў і паважаньня ўсіх народаў, працоўных людзей усяе зямлі".**

І яшчэ адну цытату трэба падаць з гэтага цікавага артыкулу: **„Сёньня у мінулыню памагаўся пад выглядам інтэрнацыяналізму насаджваць касмапалітычныя пагляды, а любасьць да роднае зямлі й роднае культуры вытлумачваць, як выяў нацыяналізму і нацыянальнае абмежанасьці. Вельмі блага, зразумела, калі любасьць да „роднага кута" засланяе вочы й змушае ідэалізаваць нат балота, лапці й сярмягі. Але блага й тое, калі чалавек прыпадабняецца да Івана, што ня памятае роду, і яму робіцца абыякавымі і родная мова, і родныя песьні, і родны край, дзе ён нарадзіўся, рос, вучыўся".**

За ня цэлы месяц — 16 ліпеня сёлета зьявіўся ў маскоўскай „Праўдзе" вялікі тэарэтычны артыкул доктара філязофічных навукаў Э. Баграмава „Разьвіцьцё й збліжэньне сацыялістычных нацыяў". Пасьля аналізу нацыянальных і агульнасавецкіх або, як ён кажа, інтэрнацыянальных працэсаў у Савецкім Саюзе, аўтар артыкулу ў „Праўдзе", падобна як і аўтар артыкулу ў „Советской Белоруссии", робіць высноўу, што **„інтэрнацыяналізацыя грамадзкага жыцьця пры сацыялізме ані не абазначае „дэнацыяналізацыі"**. Тым ня менш, ён цьвердзіць, што ў працэсе сацыялістычнага будаўніцтва ў Савецкім Саюзе **„ўзьнікла новая гістарычная супольнасьць людзей — савецкі народ"**. І гэты савецкі народ, паводля Баграмава, **„адначасна адзін і шматнацыянальны". „Наяўнасьць савецкае інтэрнацыянальнае супольнасьці народаў,** — кажа Баграмаў, **— на супярэчыць існаваньню й разьвіцьцю савецкіх нацыянальных супольнасьцяў".**

Гэткая вось канцэпцыя нацыянальнага й савецкага патрыятызму, як абазначае яго беларускі аўтар, або нацыянальнага й інтэрнацыянальнага, паводля тэрміналёгіі аўтара з маскоўскай „Праўды".

Выходзячы з гэткай канцэпцыі нацыянальнага й савецкага патрыятызму, што быццам, як цьвердзіць аўтар, адзін другога ня выключаюць, а ўзаемна й сугучна сябе дапаўняюць, Э. Баграмаў усё-ж ня можа прамоўчаць упрывілеяванай і выключнай ролі расейскай культуры й расейскай мовы, як важных, калі не найважнейшых нат кампанэнтаў гэнага савецкага партыятызму. Закранае ён гэтае пытаньне быццам у вадказ „ідэалягічным дывэрсантам" — „ідэалёгам буржуазіі" й „эміграцкаму ахвасьцю", што **„гальванізуюць стары жупель прымусовай асыміляцыі й „русыфікацыі"... чаўпуць пра мітычную загрозу асыміляцыі нацыянальных культураў і іхнае „заніканьне" ў савецкай культуры".**

Дацъ гэткі адказ гэным „ідэалёгам буржуазіі" й „эміграцкаму ахвосьцю" на бачынах самой „Праўды" спатрэбілася, відаць, дзеля нутраных савецкіх, а ня гэных вонкавых патрэбаў. Спатрэбілася на тое, каб упакоіць нерасейскія падсавецкія народы, моцна ўстрывожаныя й незадаволеныя русыфікатарскай сьціраванасьцяй г. зв. ленінскай нацыянальнай палітыкі апошняга часу. Э Баграмаў намагаецца пераканаць незадаволеных, што **„засваеньне перадавых традыцыяў расейскай культуры заўсёды дабратворна адбівалася на разьвіцьці прагрэсыўных нацыянальных традыцыяў"**. Але-ж у практыцы сяньня адбываецца ня толькі працэс уплываў традыцыяў расейскай культуры на культуры нацыянальныя, што было-б яшчэ паўбяды, а навет зьявай карыснай, калі-б уплыў гэты не накідаўся ў прымусовым парадку згары. Горш тое, што згары праводзіцца мэтанакіраваная падмена нацыянальных культураў нерасейскіх народаў нацыянальнай культурай расейскага народу, незаўсёды навет і прагрэсыўнай. А гэтае зьявы інакш, як культурнай русыфікацыяй, назваць ужо нельга.

Баграмаў цьвердзіць далей: **„Яўна беспадстаўная аказваецца спроба ў мэтах доваду гэнай-жа „прымусовай асыміляцыі" паклікацца на моўныя працэсы ў нашай краіне, а перадусім на рост ролі расейскае мовы"**. Паклікаўшыся на факт, што расейская мова ў моц аб'ектыўных абставінаў сталася ў Савецкім Саюзе мовай міжнацыянальнае лучнасьці, Баграмаў уважае за цалкам нармальную зьяву вылучнага і ўпрывілеяванага месца гэтае мовы і ў нутраным жыцьці нерасейскіх народаў СССР. Каб не палохаць гэтых народаў русыфікацыяй ды апраўдаць яе, Баграмаў даводзіць: **„Маючы навеце цяперашнія працэсы ў жыцьці бальшыні народаў СССР, трэба сказаць, што, як правіла, пераход на іншую мову (г. зн. расейскую — Рэд.) пры захаваньні папярэдняе нацыянальнае самасьведамасьці, культуры і псыхалёгіі сам па сабе яшчэ ня сьветчыць пра асыміляцыю, хоць і можа абазначаць рух у гэтым кірунку".**

Дык вось яно што! Падмена нацыянальных моваў расейскай мовай — гэта, маўляў, не асыміляцыя й ня русыфікацыя, але можа абазначаць рух у кірунку асыміляцыі й русыфікацыі. Ня кіем, дык палкай!

Не зважаючы на гэта, гэныя тэарэтычныя заявы абодвых аўтараў, што нацыянальны й савецкі патрыятызмы — зьявы раўназначныя, гэта адзін з пазытыўных вынікаў дэсталінізацыі. Чагосьці падобнага ў сталінскі пэрыяд сказаць было-б нельга. Інакш кажучы, гэта прызнаецца часткавая спроба аб'ектыўнага пацьверджаньня абодвымі аўтарамі тых працэсаў, што адбываюцца сяньня ў рэальным жыцьці.

Але сяньняшнае жыцьцё пайшло куды далей, чымся канстатуюць абодвы аўтары. Паводля гэтых аўтароў, нацыянальны й савецкі патрыятызм, або нацыянальнае й інтэрнацыянальнае — зьявы, як згадвалася толькі што, раўнавартасныя й раўналежныя. Тымчасам у культурных імкненьнях і сьведамасьці савецкіх народаў элемэнт нацыянальны адыгрывае большую ролю, мае пяршынство й перавагу над элемэнтам агульнасавецкім або інтэрнацыянальным. Бо што творыць аснову беларускага нацыянальнага патрыятызму? Паводля беларускага аўтара, гэтай асновай і гэны „родны кут", дзе чалавек нарадзіўся й вырас, і родная мова, і спрадвечныя народныя традыцыі, і нацыянальная мінуўшчына, і ўвесь псыхалягічны склад ягонае душы — інакш кажучы, зьявы арганічныя, што ў суме твораць нацыянальную існасьць народу.

А якія галоўныя атрыбуты савецкага патрыятызму? Вось яны, паводля беларускага аўтара: **„У нас ёсьць ідэалёгія, што нас аб'ядноўвае, у нас ёсьць партыя, што нас згуртоўвае. Нашая ідэалёгія — марксызм-ленінізм, наш палітычны правадыр і арганізатар — ленінская партыя камуністаў".** Але атрыбуты гэтыя не арганічныя, а накінутыя народу, як абавязваючыя й няўхільныя. Дастаткова каб зьмянілася таталітарна-дыктатарская сыстэма ў Савецкім Саюзе на сыстэму ўзапраўды дэмакратычную, дык ад гэнага савецкага патрыятызму не засталося-б і сьледу. Затое беларускі нацыянальны патрыятызм, хоць і выкараняваецца бязьлітасна ўсякімі спосабамі й мэтадамі ўлучна зь фізычным тэрорам на працягу цэлага паўстагодзьдзя ўжо, ён усцяж жывы й пры кажнай больш спрыяльнай нагодзе стыхійна выяўляецца навонкі.

Гэта ўсё вымоўна пацьвярджае сяньняшні працэс разьвіцьця бела-

(Заканчэньне на 2-ой бачыне)

© PDF: Kamunikat.org 2011 © Інтэрнэт-версія: Kamunikat.org 2011

© PDF: Kamunikat.org 2011 © Інтэрнэт-версія: Kamunikat.org 2011

BIELARUS
Byelorussian Newspaper in the Free World
Published monthly by
BYELORUSSIAN-AMERICAN ASSOCIATION, Inc.,
Subscription $ 6.00 yearly.
„БЕЛАРУС" — Газэта Беларусаў у Вольным Сьвеце
Выходзіць месячна. Рэдагуе Калегія.
Выдае: Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне
Выпіска зь перасылкаю — 6 дал. на год.
Незамоўленыя рукапісы назад не зьвяртаюцца.

ПРАЛАТ ПЁТР ТАТАРЫНОВІЧ У НЬЮ ЁРКУ

На запросіны Беларусаў каталікоў у ЗША 20 кастрычніка сёлета прыляцеў з Рыму ў Нью Ёрк ведамы беларускі рэлігійны й нацыянальны дзеяч Пралат Д-р Пётр Татарыновіч, што ў канцы чырвеня сёлета адсьвяткаваў 50-ыя ўгодкі свайго сьвятарства й 75-ыя ўгодкі свайго жыцьця.

Першыя два тыдні свайго побыту ў ЗША дастойны госьць правёў у Нью Ёрку, дзе сустракаўся із сваімі старымі й новымі прыяцелямі й знаёмымі, а ў нядзелю 31 кастрычніка ў вадным з касьцёлаў на Джамэйцы ў Нью Ёрку адправіў для мясцовых і акалічных Беларусаў каталікоў сьв. Імшу выключна ў роднай беларускай мове. Беларускія каталікі мелі шчасьлівую нагоду ўпяршыню ў сваім жыцьці выслухаць Імшу ў роднай беларускай мове бязь ніводнага слова лацінскага, што ўсіх глыбока ўсхвалявала й выклікала ўзьвышаныя патрыятычныя перажываньні. Дадатковыя малітвы й сьпевы нялітургічнага характару, якімі была ўдала пераплятаная Імша, былі насычаныя глыбокім патрыятычным зьместам.

Гэтак нашая родная беларуская мова, што польскімі шавіністычнымі духоўнымі ўладамі ў Заходняй Беларусі перад вайной была цалком выкінутая з каталіцкага касьцёлу навет ў дадатковых малітвах, сьпевах і казаньнях, цяпер пасьля апошняга Сусьветнага Каталіцкага Сабору і ў сувязі з экуменічным рухам атрымала поўныя кананічныя правы нараўні з лацінскай і ўсімі іншымі нацыянальнымі мовамі.

Адразу пасьля Багаслужбы адбылося ў залі Фундацыі імя Пётры Крэчэўскага ўрачыстае прыняцьцё ў гонар гасьця-юбіляра, падрыхтаванае сп-няй Верай Бартуль і спняй Раісай Станкевіч. За шчыльна занятымі сталамі, застаўленымі рознымі закускамі, сыпаліся адна за аднэй патрыятычныя прамовы. Прамаўлялі: праф. А. Адамовіч, які кіраваў бясэду, Д-р Ст. Станкевіч, М. Тулейка ад імя Парахвіі БАПЦарквы ў Нью Ёрку й Царкоўнае Рады, М. Кунцэвіч ад імя Ньюёркаўскае Акругі БАЗА, Ул. Курыла, Д-р В. Тумаш, А. Шукелайць і З. Станкевічыха. Усе яны падчыркивалі глыбокі патрыятызм Пралата Пятра Татарыновіча, які ніколі і ў ніякіх выпадках не адмежваў сваёй душпастырскай дзейнасьці ад дзейнасьці нацыянальнай беларускай, уважаючы гэтыя абедзьве галіны арганічнымі часткамі аднаго непадзельнага цэлага — дзейнасьці для дабра й духовага дасканаленьня беларускага народу, ягонага нацыянальнага адраджэньня й вызваленьня з накінутае яму чужымі сіламі няволі. У гэтай сваёй дзейнасьці Пралат Пётр Татарыновіч быў заўсёды бескарысьлівы, самаахвярны й актыўны.

У прамовах ня менш зырка падчыркивалася, што Пралат Пётр Татарыновіч, будучы наважаным прыхільнікам беларускага каталіцтва заходняга абраду ў ягонай чыста беларускай форме, быў заўсёды шчырым прапагатарам нацыянальнага, ідэйнага й духовага адзінства беларускага народу, не зважаючы на ягонае належаньне да дзьвюх хрысьціянскіх цэркваў — праваслаўнай і каталіцкай. Гэты вось ідэял усяго свайго жыцьця пацьвердзіў ён у сваёй прамове ў адказ на прамовы ўдзельнікаў бясэды, заклікаючы ўсіх прысутных працаваць і змагацца за гэтыя-ж ідэялы.

Высока цэнячы дзейнасьць Пралата Пятра Татарыновіча й на выдавецкай ніве, прысутныя правялі за сталом зборку грошай на выданьні у Рыме беларускі рэлігійны часапіс „Зьніч".

5 лістапада Пралат Д-р Пётр Татарыновіч адляцеў у Чыкага на запросіны тамашніх Беларусаў, дзе ў нядзелю 14 лістапада адправіць гэткую-ж Багаслужбу ў беларускай мове.

Ст. Ст.

ПРАБЛЕМА НАЦЫЯНАЛЬНАГА Й САВЕЦКАГА ПАТРЫЯТЫЗМУ У БССР

(Заканчэньне зь 1-ай бачыны)

рускае культуры, мастацтва й літаратуры. Стыхійнае й спантанічнае імкненьне да як найшырэйшага й найглыбейшага выяўленьня нацыянальнае існасьці ўва ўсіх галінах культурнага жыцьця — сяньня найважнейшая й найбольш прыродная тэндэнцыя ўсяго культурнага працэсу Беларусі. Гэтае імкненьне да нацыянальных, народных вытокаў культуры й звароту ёй нацыянальнага характару ідзе із самых нізоў, з народу, ад творцаў і працоўнікоў культуры. Спыніць гэтага імкненьня й сьціраваць яго ў вагульнасавецкае або інтэрнацыянальнае рэчышча, як паказвае жыцьцё, сяньня ня ў моцы й сыстэматычныя намаганьні партыйнага кіраўніцтва.

Няма чаго й казаць, што беларуская культура й мастацтва не павінны замыкацца ў сваіх нацыянальных межах і адгароджвацца ад інтэрнацыянальных, агульналюдзкіх культурных здабыткаў. Яшчэ Максім Багдановіч прыгожа сфармуляваў аксіёму, што беларуская літаратура праз сваё нацыянальнае, апрычонае й самабытнае павінна йсьці да агульналюдзкага. Аксіёма гэтая актуальная й сяньня.

Прыкладам, у дакладзе арганізацыйнага бюра на першым установчым зьезьдзе Саюзу кінаматаграфістых Беларусі яшчэ ў лістападзе 1962 году была пастаўленая тэза, што **„інтэрнацыянальнае, агульначалавечае ў рэалістычным мастацтве ня можа раскрыцца інакш, як праз нацыянальнае".** Пытаньне нацыянальных вытокаў і нацыянальнага характару беларускага выяўленчага мастацтва прынцыпова было пастаўленае на 8-ым зьезьдзе Саюзу мастакоў Беларусі ў сьнежні 1968 году. Тагачасны старшыня Саюзу Уладзімер Стэльмашонак у сваім справаздачным дакладзе цьвердзіў: **„Інтэрнацыянальныя ўзаемаўплывы павінны арганічна спалучацца з асваеньнем традыцыяў нацыянальнай культуры. Кожнае мастацтва, — цьвердзіў ён, — павінна мець свае ўласныя прыкметы, зьвязаныя з асаблівасьцямі нацыянальнага характару, зь гісторыяй і традыцыямі народу".**

Таксама літаратуравед Навум Перкін у выдадзенай у 67-ым годзе кнізе „В семье братских литератур" вызначае мастацкія каштоўнасьці літаратурных твораў паводля крытэрыя: ці і ў якой ступені дадзены твор арганічна вырастае з нацыянальнага асяродзьдзя й зьвязаны з нацыянальнымі традыцыямі.

Вельмі характэрная й вымоўная зьява, што нацыянальны беларускі патрыятызм наймацней выяўляецца сяньня ў творчасьці наймалодшага літаратурнага пакаленьня. Адна з наймалодшых беларускіх паэтак Аўгеня Янішчыц, выступіўшы ў дыскусіі ў газэце „Літаратура й Мастацтва" за 26 лютага сёлета ў сувязі з 6-ым зьездам пісьменьнікаў Беларусі, ад імя літаратурнае моладзі заявіла: **„Заўважана, як добра творча ўплывае на нашу паэзію творчасьць самых розных паэтаў з братніх рэспублік. Можна назваць імёны Расула Гамзатава, Кайсына Куліева, Эдуарда Межэлайціса, Іраклія Абашыдзе. Уплыў гэтых йдзе пераважна праз нацыянальны элемэнт іх творчасьці. Вось чаму мы павінны ня толькі слухаць час, але й пільней углядацца ў адметныя рысы нашага нацыянальнага жыцьця".**

Характэрна таксама, што, не зважаючы на шторазь большы партыйны ціск у мэтах паявлічэньня службовае ролі літаратуры й адмовы ад заваёваў дэсталінізацыі, нацыянальны беларускі патрыятызм ня толькі ня слабне ў беларускай літаратуры й мастацтве, але ўсьцяж мацнее й паглыбляецца.

Дзівасіл

2-ГІ ТОМ БелСЭ ПРА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ

Да найважнейшых для беларускага чытача тэмаў у другім томе Беларускай Савецкай Энцыклапэдыі, што пачынаюцца словам „Беларусь", „Беларус", „Беларускі", належыць тэма пра беларускую мову. Артыкул у БелСЭ „Беларуская мова" напісаны мовазедам А. Жураўскім. У гэтым артыкуле цалкам правільна й мэтазгодна галоўная ўвага зьвернутая на тыя асаблівасьці сучаснае беларускае літаратурнае мовы ў галіне лексыкі, марфалёгіі, славатворства й сынтаксу, што для беларускай мовы найбольш характэрныя й тыповыя, розьняць яе ад іншых славянскіх моваў, перш-наперш ад моваў усходнеславянскіх — расейскай і ўкраінскай і тым самым вызначаюць ейную апрычонасьць, самабытнасьць і самастойнасьць у сям'і іншых славянскіх моваў. Вярнуў ўвагу на энцыкляпэдычны характар артыкулу, у якім павінны падавацца адно найважнейшыя інфармацыі пра дадзеную тэму ды адно вынікі або высновы дасьледаваньня дасьледваньня гэтае тэмы, а не самое дасьледваньне, характарыстыка паасобных зьяваў беларускай мовы й вызначэньне ейнае апрычонасьці апрацаваны наагул добра.

Больш таго, у вадным вельмі важным і прынцыповым пытаньні — у вызначэньні тэрытарыяльнага абсягу беларускай мовы аўтар, бадайшто ўпяршыню ў беларускай савецкай мавазедзе паваеннага часу, зрабіў вельмі важны крок наперад. Зазначыўшы, што **„сучасная беларуская мова існуе ў дыялектнай і літаратурнай формах"**, А. Жураўскі кажа літаральна, што **„дыялектная беларуская мова выходзіць за адміністрацыйныя межы рэспублікі (суседнія раёны Літоўскай і Латвійскай ССР, Смаленшчыны і Браншчыны, Беластоцкага ваяводзтва)".** Праўда, да раёнаў пашырэньня беларускай дыялектнай мовы аўтар павінен быў-бы дадаць яшчэ й паўдзённыя раёны Калінінскай вобласьці — Себежскі, Вяліскі, Невельскі й іншыя паветы былой Віцебскай губэрні. Але й тое, што аўтар сказаў пра пашырэньне тэрыторыі беларускай мовы вонках БССР, мае прынцыпова важнае значэньне.

Рэч у тым, што ў дасюлешніх мовазедных працах у БССР падавалася, як правіла, што беларуская дыялектная мова ў васноўным пакрываецца зь дзяржаўнымі й адміністрацыйнымі межамі БССР. Прыкладам, у працы Аляксандра Крывіцкага „Наша родная мова", што сваім другім выданьнем выйшла ў выдавецтве „Народная асьвета" ў 1967 годзе й мае падзагалоўак „Навукова-папулярны нарыс", чытаем, што **„межы паміж усходнеславянскімі мовамі... у поўнай сТупені адпавядаюць існуючым нацыянальным межам паміж усходнеславянскімі народамі".** Як добра відаць з кантэксту, пад гэтымі „нацыянальнымі межамі" разумеюцца ў працы Крывіцкага дзяржаўныя й адміністрацыйныя межы БССР. А на лінгвістычных картах апрацаванага Акадэміяй навукаў БССР і выдадзенага ў 1963 годзе „Дыялектычнага атласу беларускай мовы" беларуская мова паказаная адно ў межах БССР, а вялікія тэрыторыі беларускай мовы вонках БССР абазначаныя белым, быццам там няма й заваду беларускае мовы. Ані ў прадмове да „Атласу", ані ў мовазедных артыкулах у ягонай другой частцы, ані ў камэнтарох да паасобных картаў няма навет і згадкі пра тое, што беларуская мова не пакрываецца з тэрыторыяй БССР, а выходзіць, як сказана ў Энцыклапэдыі, за ейныя межы. Гэткім парадкам, БелСЭ ўпяршыню й бязь ніякіх агаворак выразна ўводзіць важную прынцыповую паправку ў вызначэньне абсягу дыялектнай беларускай мовы вонках БССР, хоць і не падае межаў гэтага засягу. Тым ня менш, гэтая паправка належыць да бясспрэчных заслугаў Энцыклапэдыі.

Дыялекталягічная навука зьвычайна вырозьнівае яшчэ вялікія тэрыторыі гаворак перахолных ад сярэдня-вялікарускіх да беларускай мовы на поўначы чыста беларускай моўнай тэрыторыі, і гаворак пераходных ад паўдзённа-вялікарускіх да беларускай мовы — на ўсходзе. Прычым сучасная беларускамоўная тэрытарыяльная частка гэтых пераходных гаворак маюць беларускую моўную аснову пры расейскім напластаваньні, а суседняя з чыста расейскай моўнай тэрыторыяй — расейскую аснову зь беларускім напластаваньнем. Шкода, што ў Энцыклапэдыі гэтае цікавае пытаньне пераходных гаворак цалком абыйдзенае, тады калі ў расейскай мовазедзе яму прысьвячаецца вялікая ўвага, як гэта відаць хоць-бы з выдадзенай у 1954 годзе працы прафэсара П. Кузьняцова „Русская диалектология". Наагул пытаньне беларускіх дыялектаў насьветленае ў БелСЭ вельмі агульна й павярхоўна.

Паказваючы, што сяньняшняя беларуская літаратурная мова ня выходзіць за адміністрацыйныя межы БССР, аўтар мае поўную рацыю ў дачыненьні да беларускіх тэрыторыяў Савецкага Саюзу, што не ўваходзяць у БССР, а належаць да РСФСР ды невялічкімі часткамі да Літоўскай і Латвійскай ССР. На гэтых тэрыторыях, дзе пануе, як сьцьвярджае Энцыклапэдыя, беларуская дыялектная мова, беларуская літаратурная мова ня ўжываецца. На тэрыторыях гэтых, хоць Беларусы пераважна жывуць кампактнай масай, не вядзецца ніякая беларуская культурная дзейнасьць у роднай мове, няма беларускай школы й школьным навучаньні, не пашыраецца беларускі друк. Затое ў артыкуле пра беларускую мову дапушчаная вялікая недакладнасьць, бо зусім ня згадваецца ў ім, што, пачынаючы ад 1956 году, калі была дазволеная беларуская грамадзкая й культурная дзейнасьць, а таксама школьніцтва на роднай мове сярод Беларусаў у Польшчы, што засяляюць кампактнай масай усходнія паветы Беласточчыны. Беларуская літаратурная мова мае там поўнае права грамадзянства і правам гэтым шырока карыстаецца практычна. Значыцца, у гэтым адзіным выпадку беларуская літаратурная мова выходзіць за адміністрацыйныя межы БССР.

Гэты важны факт аўтар артыкулу прамоўчыў, а магчыма не прапусьціла яго рэдакцыйная калегія Энцыклапэдыі ці навет цэнзура з тае простае прычыны, што ў чытачоў шырэй адкрыліся-б вочы на русыфікатарскую палітыку ў СССР: у той час, калі беларуская культурная й грамадзкая дзейнасьць у роднай беларускай мове дазволеная навет у чужой юрыдычна дзяржаве — Польшчы яна цалкам забароненая ў СССР на этнаграфічных беларускіх землях, не далучаных да БССР.

Адна з галоўных тэзаў савецкае гістарыяграфіі ў дачыненьні да мінулўчыны Беларусі цьвердзіць, што далучэньне Беларусі ў канцы XVIII стагодзьдзя да Расейскай імпэрыі было для беларускага народу зьявай карыснай і прагрэсыўнай. Абгрунтоўваючы гэтае сваё цьверджаньне прычынамі эканамічнымі, палітычнымі й культурнымі, савецкая гістарыяграфія ўсё-ж высьцерагалася абгрунтоўваць яго аргумэнтамі з гледзішча на развіцьцё беларускае мовы. Не зважаючы на гэта, Беларуская Савецкая Энцыклапэдыя засьцярогаў цьвердзіць: **„Вялікае значэньне для развіцьця беларускай мовы мела ўзьядненьне Беларусі з Расіяй"**, хоць цьверджаньня гэтага нічым не аргумэнтуе, а колькі радкоў ніжэй навет запярэчвае самой сабе, цьвердзячы літаральна наступнае: **„Царызм забараняў беларускаму народу карыстацца роднай мовай у дзяржаўных установах і школьным навучаньні".** Калі-б аўтар артыкулу пра беларускую мову прыгадаў яшчэ вельмі важны гістарычны факт, — а факт гэты ён прамоўчвае, — што беларуская мова была царскім урадам забароненая і ў друку аж да 1905 году, а тая літаратура на беларускай мове, што ўсёж зьяўлялася, выдавалася або нелегальна, або кальпартавалася кантрабандай із за мяжы, дык суздром антынавуковую й парадаксальную тэзу, што далучэньне Беларусі да Расеі „мела вялікае значэньне для развіцьця беларускай мовы", на цэлых сто працэнтаў трэба было-б разумець у вадваротным сэнсе. Ня выключана, што згаданая тэза — гэта няўхільная даніна камуністычнаму рэжыму, каб акупіць ёй гэнае сьцьверджаньне, што БССР сваімі межамі далёка не абыймае тэрыторыі беларускае дыялектнае мовы й тым самым этнаграфічнай тэрыторыі Беларусі.

За гэтую супярэчлівую навуковай праўдзе тэндэнцыйнасьць, як і за некаторыя іншыя тэндэнцыйныя цьверджаньні, хіба, нельга цалкам зьвінавачваць ані аўтароў, ані рэдактароў Энцыклапэдыі, што зрыхтоўваюць Энцыклапэдыю пад строгім партыйным кантролем. І калі ня браць увагі на гэтае й некаторыя іншыя тэндэнцыйныя цьверджаньні, прадыктаваныя не навуковымі, а палітычнымі матывамі, дык артыкул пра беларускую мову ў другім томе Беларускай Савецкай Энцыклапэдыі трэба было-б ацаніць пазытыўна.

Раман Шаруніч

ДА ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАГА СТУДЭНЦТВА

У газэце „Зьвязда" вядзецца разьдзел „ВНУ — студэнт — грамадзтва", у якім між іншых тэмаў абмяркоўваюцца пытаньні ролі студэнцтва ў развіцьці эканомікі й культуры краю. Тэма „Студэнт — грамадзтва" важная, поўна-ж, ня толькі з гледзішча на бягучыя патрэбы жыцьця, але і ў роўніцы гістарычнай, бо-ж тэма „студэнт — грамадзтва" няхільна станецца тэмаю „студэнт — гісторыя". З гэтага вось боку якраз і хацелася-б глянуць на праблему ролі студэнцтва ў нашай гісторыі, бо гэтак адно можна лепш усьведаміць сабе ролю студэнцтва ў сучаснасьці, ягоную ролю для будучыні.

Варта тут, між іншага, прыгадаць, што ў Ленінавай працы пад загалоўкам „Што рабіць?", у гэтым тэарэтычным абгрунтаваньні патрэбы й спосабу арганізацыі партыі, кажацца пра нязвычайна вялікую ролю інтэлігенцыі (у вадрознасьць ад работніцкіх масаў) у фармуляваньні гістарычных і эканамічных тэорыяў, на аснове якіх творыцца палітычны рух. Ленін, прыкладам, кажа, што „заснавальнікі сучаснага навуковага сацыялізму, Маркс і Энгельс, — належалі самі да буржуазнае інтэлігенцыі".

Якую-ж ролю адыграла маладая інтэлігенцыя, перш-наперш студэнцтва, у працэсе беларускага нацыянальнага адраджэньня? Дзе й калі йснавалі беларускія студэнцкія арганізацыі, таварысты, гурткі? Гэта пытаньні, без адказу на якія нельга поўнасьцяй разумець сваю мінуўшчыну, зь якое нарадзілася нашая сучаснасьць. Дзіўна, аднак, што й дагэтуль яшчэ ў нас німа ніводнае манаграфіі, ніводнае саліднейшае працы, якая давала-б сыстэматычны агляд ролі беларускага студэнцтва ў гісторыі свайго народу. Паспрабуйма затым глянуць хоць прынамся на тое, што нам ведама.

Перш-наперш, пачаткі арганізацыйнае дзейнасьці беларускіх студэнтаў ляжаць дзесьці ў 1881 годзе, калі ў Пецярбурзе (вышэйшых навучальных установаў царская ўлада тады на Беларусі не дазваляла) паўстаў гуртох беларускіх студэнтаў-народавольцаў. Да яго, між іншага, належаў і Ігнат Грыняўіцкі, што выканаў тэрарыстычны акт над царом Аляксандрам II. Гэта той самы гуртох, што выдаў два нумары часапісу „Гоман", у якім, паводле кнігі Сьцяпана Александровіча „Пуцявіны роднага слова", „гоманаўцы імкнуліся абгрунтаваць права беларускага народу мець школы, газэты й кнігі на роднай мове". „У асяродзьдзі беларускіх народнікаў, — пісала газэта „Літаратура й Мастацтва" за 28 сёлетняга травеня, — паступова, але настойліва разьвіваліся ідэі „беларускасьці", разуменьня адметнасьці свайго гістарычнага мінулага, расла заклапочанасьць тагачасным становішчам беларускай культуры, заўтрашнім днём беларускай нацыі".

Як бачым, першая беларуская студэнцкая арганізацыя ставіла фундамэнтальныя пытаньні йснаваньня й культурнага развіцьця свайго народу — роля, якую беларускае студэнцтва пасьлядоўна выконвала і ў далейшых сваіх гуртках, саюзах ды арганізацыйных мерапрыёмствах.

Сьляды дзейнасьці беларускіх студэнцкіх арганізацыяў можна

(Заканчэньне на 6-ай бач)

© PDF: Kamunikat.org 2011 © Інтэрнэт-версія: Kamunikat.org 2011

© PDF: Kamunikat.org 2011 © Інтэрнэт-версія: Kamunikat.org 2011

НАТАЛЬЛЯ АРСЕНЬНЕВА

НА 50-ЫЯ ЎГОДКІ ПАЭТЫЧНАЕ ТВОРЧАСЬЦІ

Сёлета ўвосень спаўняецца 50 год ад тае восені 1921 году, калі сьціплая вучаніца Віленскае Беларускае Гімназіі Натальля Арсеньнева пачала сыстэматычна працаваць у галіне беларускае паэзіі. Высака ацэненая ў гэтым настаўнікам беларускае літаратуры гэтае гімназіі, выдатным беларускім пісьменьнікам і літаратуразнаўцам Максімам Гарэцкім, Натальля Арсеньнева ад гэнага часу ўваходзіць настала ў гісторыю беларускае літаратуры ня толькі ў тагачаснай Заходняй Беларусі, што ўваходзіла ў склад Польскае дзяржавы, а й наагул. Бязь ейных вершаў не абыходзілася бадаўшто ніводная беларуская газэта ці часапіс, што ў першай палавіне й пачатку другое палавіны 20-ых гадоў выходзілі ў Вільні.

Вершы гэныя, папоўненыя яшчэ нідзе ня друкаванымі, склалі першы ейны паэтычны зборнік „Пад сінім небам", што выйшаў у 1927 годзе ў Вільні. Вершы гэтага зборніка глыбака настраёвыя, прыхварбаваныя элегійнымі мяккімі пачуцьцямі. У іх паэтка чульліва рэагавала на вобразы й зьявы беларускае прыроды ды выяўляла глыбокі роздум над зьявамі жыцьця й свайго месца ў ім. Блізу палавіну зборніка складаў разьдзел „Зачараваны кут", у якім былі зьмешчаны кароткія паэмы на тэмы народнае творчасьці, напісаныя пераважна ў жанры фантастычнае баляды. У гэтых паэмах Арсеньнева спрабавала працягваць традыцыю „вершаў беларускага складу" Максіма Багдановіча, якім мацна захаплялася ў гэным часе. Увесь тэматычны абсяг свае паэтычнае творчасьці гэтага першага пэрыяду дакладна азначыла паэтка ў вершы, якім адчыняўся ейны зборнік „Пад сінім небам":

Сонца вясьняныя першыя косы,
Грукат крыніцаў і раньнія росы,
Восені жоўта-чырвонай адцені,
Смуткі зьмярканьня, начы лятуценьні,
Сэрца развагі і сэрца парывы,
Песьні, што ўлетку плывуць панад нівы,
Плач лясуна, карагод русалчыны,
Чары і зводы начное часіны,
Смутнай балотніцы сьмех, прычытаньне,
Роднай старонкі ціхое каханьне,
Усё, што у сэрцы жыве і пяе, —
Вершы мае . . .

1928-34 гады былі мала плодныя ў творчасьці Натальлі Арсеньневай. Склаліся на гэта перш-наперш прычыны біяграфічнага характару. Ад 1924 году ў сувязі із сямейнымі абставінамі давялося паэтцы цэлых 13 гадоў жыць ня толькі далёка ад Вільні, цэнтру беларускага нацыянальнага жыцьця Заходняе Беларусі, але й ад самое Беларусі — на польскім Паморʼі. Яшчэ важнейшай прычынай спаду ейнае паэтычнае актыўнасьці было пагоршаньне палітычнага стану беларускага народу пад Польшчай. Але ў сярэдзіне й другой палавіне 30-ых гадоў зазначылася раптоўнае й значнае пажваўленьне беларускага літаратурнага жыцьця ў Заходняй Беларусі, як рэакцыя й рэваніш на звужаныя магчымасьці ня толькі палітычнае, але й нацыянальна-культурнае дзейнасьці. Апрача выдаванага й раней сьціплага месячнага літаратурна-мастацкага часапісу „Беларускі летапіс", цяпер пачаў выходзіць у Вільні паважны літаратурны часапіс „Калосьсе" ды зьявіўся быў яшчэ адзін каштоўны літаратурны часапіс „Маладая Беларусь", які, хоць і спыніў свой выхад на першым нумары, адыграў аднак значную ролю ў беларускім літаратурным руху Заходняе Беларусі.

Да гэтага пажваўленьня літаратурнага жыцьця ў вялікай, калі не ў найбольшай ступені спрычыніласе зьяўленьне на літаратурным далягляздзе паэты вялікага таленту й высокага грамадзка-рэвалюцыйнага гучэньня — Максіма Танка. Ягоная сьвежая паэзія паклікала да большае паэтычнае актыўнасьці й адсьвяжэньня паэтычнага таленту іншых паэтаў Заходняе Беларусі — Міхася Машару, Міхася Васілька, Хведара Ільляшэвіча, а галоўна — Натальлю Арсеньневу. Ужо ў 1937 годзе паэтка, перажываючы новы паэтычны ўздым, зрыхтавала да друку новы вялікі зборнік сваіх вершаў „Жоўтая восень", якому ў сувязі з пачаткам вайны неўзабаве гэтак і не ўдалося пабачыць сьвету, хоць бальшыня ягоных вершаў друкавалася ў згаданых літаратурных часапісах.

Імя Натальлі Арсеньневай, як таленавітае паэткі, яшчэ ў 20-х гадох сталася ведамым ды высока ацэньваным і паважаным і ў БССР. Знаёмства зь ейнай паэзіяй па той бок Рыскае мяжы, хоць і шчытна замкнутай, паглыбілася ў другой палавіне 30-ых гадоў. Наколькі паэтка цанілася ў літаратурных колах Савецкай Беларусі, найлепш сьветчыць гэткі факт. Калі ўвосень 1939 году Заходняя Беларусь была занятая савецкай арміяй і далучаная да БССР, Натальля Арсеньнева, як і шмат якія іншыя беларускія культурныя дзеячы, была арыштаваная й высланая з двума малымі сынамі ў Казахстан. Але беларускія пісьменьнікі колы ў БССР, у тым ліку й сам карыфэй беларускае паэзіі Янка Купала, не зважаючы на магчымыя няпрыемнасьці, павялі перад уладамі энэргічныя стараньні, каб яе звольніці й дазволілі вярнуцца на Беларусь. І яна была звольненая. Выпадак гэты зусім унікальны.

Аднак, пасьля мінулае вайны дачыненьні да Натальлі Арсеньневае на бацькаўшчыне радыкальна зьмяніліся. Ня толькі была забароненая на Беларусі ейная паэтычная творчасьць, але й ейнае прозьвішча нат не ўспамінаецца ў Беларускай Савецкай Энцыкляпэдыі. Крытык Вячаслаў Рагойша, рэцэнзуючы першы том гэтае Энцыкляпэдыі ў газэце „Літаратура й Мастацтва" летась, дакараў за гэта рэдакцыю Энцыкляпэдыі, цьвердзячы, што „гэта звычайна нявыкарыстаныя намі выгодныя пазыцыі на фронце тэй войстрай ідэйнай барацьбы, якая вядзецца сягоньня паміж сьветам сацыялізму і капіталізму".

Цяжка гадаць, як разумеў тут крытык тую „выгоднасьць пазыцыяў" і магчымасьці ейнага выкарыстаньня. У кажным выпадку бясспрэчна, што ў творчасьці Натальлі Арсеньневае часоў мінулае вайны й акупацыі Беларусі гітлераўскай арміяй моцна прагучэлі, нат ня лішне й маскаваныя, матывы выразна варожыя да акупантаў. Гэтак, у вершы 1941 году „Ня хочацца" паэтка пісала:

Так, бо пісаць і тужыць — сяньня адно, сынанімы.
Кажнае слова баліць, коліць іржавым цьвіком,
з кажным зьнізаным радком зноў устаюць успаміны
ночных пажараў, трупоў, ледзьве пакрытых пяском.
Хочацца бегчы, шукаць нейкія новыя словы,
словы, якія з жыцьця ветрам гарачым зьмялі-б
жоўтыя рукі крыжоў, шэрыя твары палонных,
целы, што гойдае ноч на шыбяніцах галін.

Калі ў гэтым вершы прабіваецца адно нявымоўная боль з прычыны цяжкіх выпрабаваньняў народу ў вабставінах вайны й акупацыі, дык у вершы 1943 году „Годзе!" прагучаў ужо гнеўны пратэст супраць гітлераўскіх зьдзекаў над народам і палкі заклік да актыўнага змаганьня:

Досыць падаць перад кажным ніцма!
Лепш на момант агнём успыхнуць,
Чымся літасьцю век давіцца!
Што далі нам калі чужыя?
Ці калі хто — наш плач уцішыў?
Досьць! Напружым пастронкі жылаў,
Самі злыбяды нашы скрышым!

Абодва гэтыя вершы — „Ня хочацца" і „Годзе!" ўвайшлі ў выданы ў 1944 годзе зборнік вершаў Натальлі Арсеньневае ваенных гадоў „Сягоньня". У зборніку гэтым, пад уплывам жахлівых падзеяў часу, выразна зазначыўся пераход паэткі на новыя ідэйныя й мастацкія пазыцыі. На першае месца ў ейнай творчасьці выходзяць цяпер грамадзка-нацыянальныя праблемы, падаваныя на высокім рэгістры заклiку й бунту.

Ад 1944 году паэтка на эміграцыі. Не зважаючы на цяжкія абставіны эмігранцкага жыцьця ў Заходняй Нямеччыне, яна і ў гэным часе не пакідае паэтычнае творчасьці. У 1948 годзе складаецца новы ейны зборнік „Не астыць нам", у якім, як відаць ужо із загалоўку, паэтка застаецца на сваіх нацыянальна-грамадзкіх пазыцыях. Гэтая лінія пераважае і ў пазьнейшых творах Арсеньневае, калі яна перабралася настала за акіян — у Амэрыку, дзе жыве й цяпер. Амэрыканскія вершы становяць новы пэрыяд у творчасьці паэткі, у якой з асаблівай моцай загучэлі нацыянальныя й патрыятычныя матывы, прачулыя прызнаньні й балючая туга па далёкай бацькаўшчыне. Пэрыяд гэты пачала паэтка ў 1952 годзе цыклямі вершаў: „Між берагамі", „Першае кола", „Я й жыцьцё", „Яно ўсьцяж зы мной", „Вясна".

Сяньня, як ужо сказана, імя Натальлі Арсеньневае на бацькаўшчыне ня згадваецца, а ейная багатая творчасьць выкасаваная зь беларускае літаратуры. Ды дармо, месца гэтае творчасьці ў беларускай літаратуры вялікае й пачэснае, і гэткім яно застанецца ў гісторыі. Тэй гісторыі, для якой найвышэйшым прынцыпам — абʼектыўная праўда.

Андрэй Ськіва

ВІТАЕМ ЛЕАНІДА ПАЛТАВУ

Ведамы ўкраінскі паэта й пісьменьнік на эміграцыі Леанід Палтава адзначыў нядаўна свае 50-ыя ўгодкі. З гэтае нагоды шмат якія ўкраінскія арганізацыі і ўстановы ў ЗША наладзілі ў гонар юбіляра ўрачыстыя сьвяткаваньні ягонага юбілею.

Леанід Палтава адзін з выдатнейшых украінскіх пісьменьнікаў сучаснасьці. Багатая жанрава ягоная творчасьць (паэзія, апавяданьні, раманы, драмы, лібрэта да опэраў, дзіцячая літаратура) высокага мастацкага ўзроўню пастаўленая на службу роднага яму ўкраінскага народу. У ёй моцна гучаць нацыянальныя матывы й цьвёрдая вера ў вызваленьне ўкраінскага народу.

Леанід Палтава — шчыры прыяцель Беларусаў і энтузіясты беларускае паэзіі. Яшчэ ў Заходняй Нямеччыне пасьля заканчэньня вайны ладзячы свае літаратурныя вечары ў украінскіх ДП-лягерах, ён запрашаў разам з сабой і беларускага паэту Масея Сяднёва, каб ён, чытаючы на гэтых вечорах і свае творы, знаёміў украінскае грамадзтва зь беларускай паэзіяй. Леанід Палтава шмат твораў беларускай паэзіі памайстроўску пераклаў на ўкраінскую мову. Адным з апошніх ягоных перакладаў — высока мастацкая паэма беларускага падсавецкага паэты Анатоля Вярцінскага „Заазэрʼе".

Мы шчыра вітаем нашага прыяцеля Леаніда Палтаву зь ягоным юбілеем і зычым яму далейшае плённае творчасьці й дзейнасьці ў галіне паглыбленьня ўкраінска-беларускае прыязьні.

АДГРЫМЕЛІ ГАРМАТЫ БЫХАВА

„Загрымелі ды завохкалі гарматы:
Не пабачыць таму зьлыдню свае хаты".
З жаўнерскае песьні.

Калі плыць параходам ад Магілева ўніз па Дняпры, дык па нейкім часе ён апынецца ля таго слыннага сяла, скуль паходзіць славутая „Баркаламаўская хроніка". Невядома дакладна, хто з тутэйшых сьвятароў яе напісаў — ці Аляксей Мсьціславец, ці Хведар Магілевец — але прыгадайце ейныя патрыятычныя радкі:

„Маскву ад Магілева адперлі, пабілі, адагналі. Страшна было на трупы маскоўскія глядзець, што на рацэ Дняпры рыбацкія застаўкі сабой загарадзілі, аж колькі тыдняў дняпроўскае рыбы ня елі і вады ня пілі дзеля вялікага смуроду трупаў маскоўскіх".

Ад Баркалабава пачынаецца Быхаўшчына і, прабегшы ад яго 15 кілямэтраў, параход прываліць да прыстані Быхава. І дазвольце цяпер пазнаёміць вас зь ім. Ён заслугоўвае ўвагі й пашаны, як, магчыма, вам дагэтуль беспасярэдня нязнаны, але заслужоны вэтэран. Дарэчы, калісьці ў літаратуры й дагэтуль часам у народзе гэты горад называецца яшчэ Старым Быхавым, бо ў 24 кілямэтрах ніжэй па Дняпры існуе мястэчка Новы Быхаў, што ўзьнікла ў 16-ым стагодзьдзі ад старабыхаўцаў, часткова выселеных сюды з прычыны будаўніцтва крэпасьці.

Для гісторыі Быхава характэрныя зьяўляецца ягоны гэрб, дараваны царыцай Кацярынай Другой. На ім у ніжняй частцы шчыта на чырвоным, быццам крываўым полі зьмешчаны пакладзеныя накрыж гарматы, бо як тлумачыцца ў дадатку да яго: „іх у гэтым горадзе ёсьць шмат". Запраўды, навет у пачатку нашага стагодзьдзя, паводля сьветчаньня 9-га тому „России" Сямёнава, у Быхаве заставалася яшчэ 10 гармат, але-ж, папершае, іх было тут раней куды больш, а, падругое, што найгалоўнае, яны моцна даліся тады ў знакі і Маскве й Кіеву, якія спрабавалі выдаваць сябе за вызвольнікаў нашага народу.

У вакалічнасьці Быхава, каля вёскі Абідавічы, знайшлі нядаўна архэалёгі крамённыя сякеры часоў палеаліту, а іхнія досьледы ў недалёкім адсюль селішчы Адамянкі выявілі, што ўжо ў пачатку 1-га тысячагодзьдзя нашае эры тут жылі радзімічы, але горад упяршыню згадваецца ў 1430 годзе ў акце ўвязданьня Сьвідрыгайлы на пасад вялікага князя Літвы. І пэўне-ж ён быў даволі значны, бо ў 1568 годзе кароль Жыгімонт-Аўгуст надаў за вайсковыя заслугі Яну-Геранім Хадкевічу тытул — графа на Быхаве. Хадкевіч будуе тут моцныя ўмацаваньні, яшчэ больш узмацняе іх потым Леў-Казімер Сапега, да якога перайшоў Быхаў, і з таго часу ён стаўся аднэй з найбольш магутных цьвярдыняў на Беларусі, што асабліва праславілася за часы казацкіх войнаў.

Аднак цяжка ўсё-ж пры ўспаміне аб тых самых войнах даць веры кандыдату геаграфічных навук Е. Собаляву, які ў кніжцы „Беларуская ССР" выдадзенае Акадэміяй навук БССР (1957 г.), прытрымліваючыся партыйных дактрынаў, сьпярша зусім слушна адзначае:

„Быхаўская крэпасьць адгулала вялікую ролю ў сярэдзіне 17 стагодзьдзя", — потым хлусьліва дадае: — „за часы ўпартага змаганьня ўкраінскага й беларускага народаў за вызваленьне ад прыгнёту польскіх фэадалаў".

Тая-ж родная „Баркалабаўская хроніка" з гневам засмучаецца: „У лета Божага нараджэньня 1595-ае, месяца лістапада 30 дня ў нядзелак за тыдзень перад сьвятым Міколай прышоў Северыян Налівайка; пры ім было казакоў 2000, гармат 14 . . . Места слаўнае Магілеў, места пабожнае, дамы, крамы, замак спалілі, дамоў усіх 500, а крамаў зь вялікімі скарбамі 400. Мяшчан, баяр, людзей паважных, як мужчын, гэтак і кабет, дзяцей малых пабілі, парубалі, папаганілі, скарбаў тых нязьлічоных пабралі з крам і дамоў".

Зразумела таму, што калі ў 1648 годзе казацкі загон Гаркушы двойчы паспрабаваў захапіць Быхаў, дык ягоны камендант Сасноўскі, разам з усімі быхаўцамі, абараніў яго. Праз 7 год горад вытрымаў дзесяцітыднёвую аблогу казакоў на чале з паходным атаманам Іванам Залатарэнкам, што даводзіўся шваграм Багдану Хмяльніцкаму і перад тым езьдзіў у Маскву з адмысловай просьбай прыняць пад сваё падданства Украіну. Ведомы таксама ягоныя лісты адсюль да цара Аляксея Міхайлавіча, дзе падпісваючыся „Вашае Царскае Вялікасьці пакорны слуга", ён абяцае ў выпадку свае магчымае, як яму здавалася, перамогі вымардаваць усіх быхаўцаў да аднаго. А скончыўся гэты ягоны намер тым, што трапным стрэлам з мушкету із званіцы касьцёла арганісты Фама забіў Залатарэнку, і казакі адышлі ад гораду, каб больш яго ніколі ня турбаваць. Шчакаўшы чатыры гады, расейскія ваяводы Лабанаў, Даўгарукі і Зьмееў пасьля трыццацітыднёвае аблогі захапілі Быхаў, але па кароткім часе былі зь яго выкінутыя. І натуральна калі ў 1676 годзе Сойм аслабаніў шматпакутны горад на 10 год ад усякіх падаткаў.

За часы Паўночнае вайны камендант Быхава генэрал Сініцкі, як таксама пераважная бальшыня Беларусаў і гэтман Украіны Іван Мазэпа, падтрымліваў Карла Дванаццатага. Расейскі генэрал Баўр, налетаўшы пераможца шведзкага корпуса Левенгаўпта пад недалёкай адсюль Лясной, пасьля пяцідзённае аблогі захапіў у 1707 годзе Быхаў. Пётр Першы загадаў Сініцкага, хоць той быў падданым Рэчы Паспалітае, саслаць на катаргу ў Сібір і адначасна перавезьці ў Кіеў амаль усе тутэйшыя гарматы, паміж якімі асабліва славіліся — „Зьмей", „Сокал", „Галянка" і „Бывай".

На высокім беразе Дняпра, на цяперашняй Куйбышаўскай вуліцы Быхава, перахаваўся двухпавярховы мураваны будынак, а паблізу ад яго сьляды валоў. Таксама толькі абы-дзе захаваліся рэшткі ад земляных умацаваньняў, якія бадай правільным паўкругам абаранялі некалі ўвесь горад, маючы дзьве брамы — Магілеўскую й Рагачоўскую. Гэта ўсё, што засталося ад колішняе моцнае цьвярдыні. Калісьці асяродак крэпасьці, або ўласьне — замак, складаўся з некалькіх будынкаў і галоўны зь іх, пабудаваны ў стылю барока, у значна зьмененым выглядзе дайшоў да нашых дзён. У ім былі парадныя залі й добра абсталяваныя пакоі, уваход у якія ішоў звонку праз прыгожую аркадную галярэю. Замкавы двор абмяжоўваўся высокая мураваная сьцяна з чатырохпавярховымі шасьцігранныя вежамі па кутох. У пляне замак уяўляў зь сябе няправільны прастакутнік памерам 75 на 70 мэтраў, а па сваёй кампазыцыі нагадваў замкі Ільлінічаў у Міры і Радзівілаў у Нясьвіжы.

Быхаў быў горадам, у якім усё прызначалася для змаганьня. Паказальная ў гэтым сэнсе навет тутэйшая сынагога, пабудаваная ў пачатку 17-га стагодзьдзя ў стылю барока. Ейная круглая кутавая вежа, сьцены таўшчынёй у 1,75 мэтра, самае разьмяшчэньне вокнаў на значнай вышыні ад паверхні зямлі й асабліва байніцы ў атыкавым ярусе надаюць усяму будынку выразна абаронны характар. Не падлягае сумлеву, што сынагога арганічна ўваходзіла ў вагульную сыстэму быхаўскіх умацаваньняў, нагадываючы сабой форт.

Занапад замку й ягонага палацу распачаўся адразу пасьля далучэньня Быхава да Расеі. Як даволі далікатна адзначае В. Жучкевіч у сваёй кніжцы „Гарады і сёлы Беларускай ССР",: „У 1831 годзе Быхаў перададзены ад Сапегі дзяржаве", а дакладней — горад разам із замкам быў адабраны ў іх за іхні ўдзел у тагачасным паўстаньні супраць Расейскае імпэрыі. Замак нават паступова зьнікаць, але ў 1870 годзе ягоны палац адрамантавалі, каб скарыстаць яго пад турму, разбурыўшы адначасна прыгожыя вежы й брамы.

У гэтай з асабліва суворым рэжымам турме пакутавалі перад дарогай на катаргу паўстанцы. Пазьней, пасьля Карнілаўскага мяцежа, у ёй былі зьняволеныя вядомыя генэралы Карнілаў, Дзянікін, Лукомскі й Маркаў, якія з гэтае прычыны часам прыгадваюцца, як „быхаўскія вязьні". У 30-ых гадох, тут-жа разам зь іншымі слаўнымі нацдэмамі гібеў за кратамі незабытны Уладыслаў Галубок. Мы ня ведаем, але зусім ня здзівімся, калі дазнаемся, што й сяньня ў гэтым будынку знаходзіцца турма. І гэтак скрозь на працягу стагодзьдзя над старым беларускім горадам пануе змрочная турма, над якую прыстасаваны колішні палац, зямля вакол якога густа палітая крывёю тутэйшых змагароў з чужаземнымі захопнікамі.

З кніжкі „Беларусь", з шматтамовае сэрыі „СССР" (1967 г.) і з другога тому Беларускае Савецкае Энцыкляпэдыі (1970 г.) мы даведаліся, што ў Быхаве цяпер пабудаваны самы магутны на Беларусі кансэрвавы камбінат, які дае чацьвертую частку рэспубліканскае вытворчасьці кансэрваў і сушанае бульбы. Мы даведаліся далей, што ў ягоных цэхах вырабляецца 70 гатункаў прадукцыі, а ў тым ліку кансэрвы із шпінату, шчаўя й габачкаў. А ў дадатак яшчэ гэтыя створаны ў парадку сацыялістычнага будаўніцтва камбінат забясьпечвае парожнімі бляшанкамі ўсе кансэрвавыя прадпрыемствы БССР.

Аднак, на жаль, ні ў гэтых выданьнях, як і нідзе ў тамашнім пэрыядычным друку мы ня сустракалі навет намёку на тое, што ў Быхаве ягоны выдатны архітэктурны й гістарычны помнік — спачатку прывабны палац, а потым пануючая турма — будзе пасьля адпаведнае рэстаўрацыі ўжыты пад музэй, перад фасадам якога станець на заслужаным адпачынку старыя грозныя гарматы, ахутаныя славай нашых продкаў. Адгрымелі гарматы роднага Быхава.

Юрка Віцьбіч

© PDF: Kamunikat.org 2011 © Інтэрнэт-версія: Kamunikat.org 2011

© PDF: Kamunikat.org 2011 © Інтэрнэт-версія: Kamunikat.org 2011

СПРАВЫ МОЛАДЗІ

ФЭСТЫВАЛЬ НАРОДАЎ

І НАШ У ІМ УДЗЕЛ

„23 кастрычніка 1956 году няўзброеныя вугорскія студэнты спрабавалі ўварвацца ў будынак Радыя Будапэшт, каб перадаць свайму народу „16 пунктаў", у якіх былі сфармуляваныя дамаганьні свабоды. Тайная камуністычная паліцыя адкрыла агонь. Будапэштанскія работнікі хапілі'ся за зброю й пачалі адстрэльвацца. Гэтак мірна пачатая дэманстрацыя вылілася ў вагульнароднае паўстаньне, якое было здушанае савецкімі танкамі й затопленае ў крыві 25-ці тысячаў геройчных змагароў, пераважна моладзі, толькі на вуліцах аднаго Будапэшту", — лякянічна інфармавала багата ілюстраваная праграма Фэстывалю Народаў у гонар 15-ых угодкаў Вугорскага Паўстаньня.

Імкненьне да свабоды й незалежнасьці было зьнішчанае і гэтым разам чырвонай Масквой, але засталася легенда-ўспамін у Вугорцаў і ў нас паняволеных расейскім камунізмам народаў.

Вымоўным актам салідарнасьці зь геройчнымі Вугорцамі ўсіх нацыянальнасьцяў, што як і Вугорцы, змагаюцца за сваё вызваленьне быў Фэстываль Народаў, што адбыўся ў нядзелю 24-га кастрычніка сёлета ў вялікай залі Гатэлю Рузвэльт у Нью Ёрку, зладжаны нацыянальнымі групамі ўсіх паняволеных расейскім і кітайскім камунізмам народаў.

Гэтая дэманстрацыя выявілася галоўна, як фэстываль народных танцаў, песьні й музыкі маладзёжных групаў дваццаць аднае нацыянальнасьці спасярод паняволеных народаў. Першы раз прадстаўнікі паняволеных народаў у гэткай вялікай грамадзе супольна прадэманстравалі сваю наважанасьць супрацоўнічаць міжсобку й разам змагацца за тыя самыя ідэалы, за якія 15 год таму аддалі сваё жыцьцё студэнты й моладзь Будапэшту, а 52 гады таму нашыя слаўныя Случчакі.

На самым пачатку ўрачыстасьці былі ўнесеныя ў залю нацыянальныя сьцягі ўдзельнікаў фэстывалю, якія на працягу ўсяе праграмы ўпрыгожвалі сцэну. Сярод іх быў і наш бел-чырвона-белы беларускі сьцяг.

Танцавальны гуртог Арганізацыі Беларуска-Амэрыканскай Моладзі Аддзелаў Нью Ёрку і Нью Джэрзі пад кіраўніцтвам Аўгена Лысюка выступіў на Фэстывалі з трыма народнымі танцамі: „Лявоніха", „Мікіта" й „Таўкачыкі". Да выступу былі яны падрыхтаваныя Д-р Алай Орса-Романо. Шэсьць параў танцораў сваімі маладымі прыгожымі тварамі з натуральнымі ўсьмешкамі, сьціпласьцяй, але пэўнасьцяй сябе, жвавай рытмікай танцаў ды густоўнымі народнымі касьцюмамі, рабілі вельмі мілае ўражаньне. Выступленьне беларускае моладзі было адным з найлепшых, за што й было яно ўзнагароджанае бурнымі й цалкам заслужанымі воплескамі.

Беларускую групу прадставіла танцорка зь Нью Ёрку Галіна Тумаш. Яна расказала, што заданьнем Танцавальнага Гуртка — рэпрэзэнтаваць беларускую народную культуру на міжнародным форуме. У сувязі з тым, што ў гэты-ж дзень ньюёркаўская расейская газэта „Новае Рускае Слова" напісала, што Фэстываль ладзяць „Народы Расеі", яна, як перад ёю й адна Украінка, асьветчыла, што мы не Расейцы, а асобная нацыя, якая змагаецца супраць расейскага імпэрыялізму за сваю свабоду й незалежнасьць.

У прывітальных прамовах амэрыканскіх адказных палітыкаў і прадстаўнікоў паняволеных народаў выказаліся пажаданьні, каб у будучыні важнейшыя нацыянальныя ўгодкі кажнага паасобнага народу ладзіліся сіламі палітычных эміграцыяў усіх паняволеных народаў.

Трэба сказаць, што сваім удзелам у Фэстывалі Народаў, як і ў іншых падобных міжнацыянальных выступленьнях, беларуская моладзь робіць карысную нацыянальную справу. І вялікая шкада, што падчас ейных выступленьняў гэтым разам перад звыш паўтары тысячамі прысутных на залі былі толькі лічаныя Беларусы, а Фэстываль гэты быў актам салідарнасьці ўсіх паняволеных народаў.

Нашае старэйшая грамадзтва, бацькі, палітычныя й грамадзкія дзеячы, настаўнікі і прыяцелі моладзі пашкадавалі на гэта свайго часу й фатыгі. Чувань часта крытыка маладога пакаленьня, закідаецца нам малы ўдзель у беларускім грамадзкім жыцьці, недастаткова веда з галіны беларусікі й беларускай мовы. Магчыма гэта й праўда, але я ўважаю, што на сваё магчымасьці моладзь працуе дастаткова, а рабіла-б шмат, шмат больш, каб, заміжаднае толькі крытыкі, атрымала шчырую дапамогу, падтрымку сваёй дзейнасьці, падтрымку ў рэалізацыі задуманых плянаў, падтрымку ў пашырэньні ведаў зь беларускае гісторыі й літаратуры, падтрымку ў рэапрэзэнтацыі навонкі. Дапамогу й падтрымку, якая ўжо ня раз была нам абяцаная, дэкляраваная й прыраканая на розных сустрэчах і сходах нашага старэйшага грамадзтва.

І будзе высілак наш больш эфэктоўны, калі ўдасца нам прыдбаць паміж старэйшымі сапраўдных прыяцеляў-сяброў. Маем-жа адну супольную мэту: Вы — перадаць нам сьцяг, а мы — несьці яго далей.

Рая Станкевіч

ГУЛКАЕ РЭХА ДЗЕЙНАСЬЦІ БЕЛАРУСКАЕ МОЛАДЗІ

У кнізе савецкага аўтара А. Малашкі „Воинствующий национализм — идеология и политика империализма" („Ваяўнічы нацыяналізм — ідэялёгія й палітыка імпэрыялізму") фігуруе арганізацыя пад назовам „Беларуская Маладзежная Асацыяцыя Амэрыкі". Гэта мае быць Згуртаваньне Беларуска-Амэрыканскае Моладзі, ЗБАМ, (колішняе Згуртаваньне Беларускае Моладзі ў Амэрыцы — ЗБМА).

Кніга Малашкі выйшла ў Менску сёлета ў выдавецтве „Беларусь". Рэцэнзія на яе зьмешчаная ў часапісе „Коммунист Белоруссии" № 7 за 1971 год. У рэцэнзіі кажацца:

„З розных падонкаў, гэтак званых „перамешчаных асобаў" у ЗША створаныя дзясяткі арганізацыяў тыпу „Амэрыканскіх Прыяцеляў Расейскае Свабоды", **„Беларускай Маладзежнай Асацыяцыі Амэрыкі"**, „Камітэту за Свабодную Эстонію", „Вугорскае Асацыяцыі Змагароў за Свабоду" ды г. д."

Малашкава кніга (у якой праўдападобна пра гэтак званую „Беларускую Маладзежную Асацыяцыю Амэрыкі" сказана больш, чымся ў рэцэнзіі ў „Коммунисте Белоруссии") паводля рэцэнзіі, „дае багаты матар'ял, што памагае чытачу глыбей разабрацца ў тым, як імпэрыялістычная рэакцыя спрабуе выкарыстаць ідэялёгію нацыяналізму для падрыву адзінства камуністычнага й работніцкага руху".

Кніга Малашкі й рэцэнзія на яе сьветчаць аб тым, што весткі пра дзейнасьць беларускае моладзі ў Амэрыцы даходзяць на Беларусь, што дзейнасьць гэтая мае важнае нацыянальнае значаньне.

З гэтага факту беларуская й беларуска-амэрыканская моладзь павінны зрабіць належную высноў: дзейнасьць іхная ня йдзе на марна, яна выклікае рэха ня толькі тут у Амэрыцы, але і ў далёкай Беларусі. Беларусы на Бацькаўшчыне знаходзяць у гэтай дзейнасьці маральную сілу бараніць свой край перад эксплятацыяй, а сваю культуру перад русыфікацыяй.

Я. З.

НА ЎСХОДНЯ-ЭРАПЕЙСКІМ ФЭСТЫВАЛІ

Танцавальны гуртог Згуртаваньне Беларуска - Амэрыканскае Моладзі пад кіраўніцтвам Аўгена Лысюка ўзяў удзел у вялікім фэстывалі ўсходня-эўрапейскае музыкі й танцу. Фэстываль быў наладжаны Славянскім Усходня-Эўрапейскім Культурным Клюбам у гор. Джэрзы Сыты, штат Нью-Джэрзы. Клюб заснаваўся летась пры Штатным Каледжы ў Джэрзы Сыты.

Фэстываль адбыўся ў нядзелю 31 кастрычніка ў канцэртнай залі Каледжу. У ім узялі ўдзел танцавальныя й харавыя калектывы, а таксама салістыя ад Каледжу ды ад нацыянальнасьцяў (у парадку праграмы): польскае, мадзярскае, беларускае, украінскае, літоўскае, расейскае, славацкае.

Беларускі танцавальны гуртог выступіў з двума танцамі „Лявоніхай" і „Мікітай" (меліся быць чатыры танцы, але некаторыя ўдзельнікі ня прыбылі). Выступалі: Аўген Лысюк, Галіна Тумаш, Коля Шэвд, Ніна Запрудник, Аня Байчук, Алік Харавец, Аня Бартуль, Юрка й Ірына Азаркі. Танцы былі выкананыя бадзёра, у тэмпе (магло адно быць крышку больш усьмешак на тварах танцораў) і зрабілі вельмі добрае ўражаньне на гледачоў, якіх было каля паўтысячы асобаў.

Я. З.

НА 680-ЫЯ УГОДКІ НАВАГРАДЗКАЙ МІТРАПОЛІІ

У нядзелю 24 кастрычніка Парахвія БАПЦ Сьв. Кірылы Тураўскага ў Нью Ёрку супольна з Парахвіяй БАПЦ Жыровіцкае Божае Маці ў Гайлэнд Парку, Нью Джэрзі, урачыста адзначылі 680-ыя ўгодкі заснаваньня першай Беларускай Праваслаўнай Аўтакефальнай Мітраполіі ў Наваградку ў 1291 годзе за княжаньня Беларускага Князя Вітаўта.

Урачыстую Божую Службу ў саборы Сьв. Кірылы Тураўскага адслужыў з гэтае нагоды Высокадастойны Архіяпіскап Андрэй у суслужэньні настаяцеля Парахвіі ў Гайлэнд Парку а. Васіля й вікарнага настаяцеля Парахвіі ў Нью Ёрку а. Карпа. Пасьля Сьв. Літургіі была адслужаная Паніхіда па нядаўна памерлым сьв. пам. Архіяпіскапу БАПЦ Сяргею.

Падчас супольнага абеду ў царкоўнай залі Уладыка Андрэй прачытаў рэфэрат „Першая Беларуская Незалежная Мітраполія ў Наваградку". У сваім прадуманым і добра апрацаваным рэфэраце Уладыка Андрэй між іншым падчыркнуў: „Адзначаючы сяньня слаўныя ўгодкі заснаваньня Беларускай Праваслаўнай Мітраполіі ў сваёй беларускай дзяржаве Вялікім Княстве Літоўскім, зусім на месцы адзначыць, што Наваградзкая Мітраполія была як быццам прадаўжэньнем традыцыі нашай незалежнай Япіскопіі ў Полацку, якая згодна летапісных запісаў была заснаваная ўжо ў 992 годзе".

Выступаючы на абедзе з прамовай, Інж. М. Гарошка зазначыў, што заснаваньне Беларускай Праваслаўнай Мітраполіі ў 1291 годзе мела вялізарнае гістарычнае й палітычнае значаньне ў жыцьці Вялікага Княства Літоўскага. У гэным часе незалежная царква — гэта тое самае, што й незалежная дзяржава.

Пры гэтай нагодзе варта прыгадаць другі элекцыйны сабор, што адбыўся у тым самым Наваградку 124 гады пазьней — у 1415 годзе. Галоўнай прычынай скліканьня гэтага сабору было пастаўленьне на мітрапаліта ВКЛ Рыгора Цамбляка, кандыдата Вялікага Князя Вітаўта. Канстантынопальскі Патрыярх Яўхім адмовіўся быў паставіць на мітрапаліта ВКЛ Рыгора Цамбляка, матывуючы гэта тым, што ён ужо паставіў на мітрапаліта ВКЛ і ўсяе Русі Фоцін, якога падтрымаў Візантыйскі імпэратар Мануіл, сын якога быў жанаты з дачкой маскоўскага князя Васіля. Вось-жа на саборы япіскапы адмовіліся ад Фоція, як мітрапаліта ВКЛ, ды, ідучы напярэймы жаданьням і волі прысутных на саборы, выбралі й паставілі сваім мітрапалітам Рыгора Цамбляка. У грамаце ад 15 лістапада 1415 году кажацца: „Радаю і воляю і нашым абраньнем і хаценьнем сабраных у Наваградку Літоўскім, у Сьвятой Царкве Прачыстай Багародзіцы, па благадаці Сьвятога Духа паставілі Мітрапалітам нашае Сьвятое Праваслаўнае Царквы і ўсей Русі пад імем Рыгора". Напрыканцы граматы чытаем: „Мы захоўваем правілы айцоў, пачытаем Патрыярха Царагардзкага й другіх, маем зь імі адну веру, але адкідаем беззаконную ў царкоўных справах уладу, прысабечаную царамі грэцкімі".

Прысутны на абедзе госьць з Рыму — дастойны Пралат Пётр Татарыновіч у сваёй прывітальнай прамове сказаў, што ён вельмі рады быць сяньня разам з праваслаўнымі Беларусамі на ўрачыстасьці 680-ых угодкаў заснаваньня Першай Незалежнай Праваслаўнай Мітраполіі ў Наваградку. Ён асьветчыў, што царква — гэта аснова жыцьця кажнага народу. Цёпла прывітаў Пралата Татарыновіча а. Васіль Кеньцыш. Ён асьведчыў, што добра ведае Пралата Татарыновіча, якога ўсё сьведамае беларускае грамадзтва шануе за ягоную адданую працу на ніве рэлігійнай сярод Беларусаў каталікоў ды за ягоны глыбокі патрыятызм.

Ад імя Парахвіянаў царквы ў Гайлэнд Парку вітаў сп. Мікола Войтэнка. Далей прамаўляў сп. П. Манькоўскі. У сваёй усхваляванай прамове Д-р Ул. Набагез заявіў: „Я вельмі цешуся, што я быў ахрышчаны ў царкве Прачыстай Багародзіцы ў Наваградку, у тэй самай царкве, дзе адбыліся чатыры элекцыйныя саборы Мітраполітаў Беларускай Аўтакефальнай Царквы".

ВІТАЕМ

Дарагую й Паважаную Сп-ню В. Качан, што жыве ў Аўстраліі, з 80-дзесятымі ўгодкамі з дня ейнага нараджэньня й просім Бога пасляць ёй яшчэ многія гады здароўя й памысьнасьці.

Прыяцелі

Чытайце, выпісвайце,

пашырайце газэту Беларусаў

у Вольным Сьвеце

„БЕЛАРУС"

БЕЛАРУСКАЯ НАЦЫЯНАЛЬНАЯ ТЭМАТЫКА НА ПАШТОВЫХ МАРКАХ

(Заканчэньне з папярэдняга нум.)

Зусім ня лепш прадстаўляецца справа з маркамі савецкімі. Во і тут, хаця часамі і выступае беларуская тэматыка — яна выступае пад агульным імем — „СССР". Дагэтага, маркі, на якіх адлюстраваныя беларускія нацыянальныя тэмы, вельмі абмяжаваныя колькасна. Уласна кажучы, да гэтага часу, гэта значыць, за 54 гады існаваньня бальшавіцкага рэжыму на Беларусі, лік паштовых марак, прысьвечаных Беларусі, даходзіць усяго да трох дзесяткаў.

Каб ня быць галаслоўнымі, пабачым, што выпусьціла Міністэрства Сувязі СССР зь беларускай тэматыкай за апошніе паўстагодзьдзе; зьвернемся да канкрэтных дадзеных і прааналізуем тое, што было выпушчана, пачынаючы з 1921 году, калі былі ўведзеныя ўпяршыню савецкія паштовыя маркі. Дадзеныя чэрпаем з усходнешага вышэй ангельскага каталёгу марак Станлей Гіббонса за 1965 год, з запемкі „Беларусь у філятэліі", якая была зьмешчаная ў газэце „Літаратура і Мастацтва" за 2-га жніўня 1968 году і з артыкулу А. Белаўсава, зьмешчанага ў 1-м нумары часапісу „Беларусь" за 1969 год. У каталёзе Гіббонса, на 56 бачынках, знойдзем інфармацыю пра амаль што ўсе савецкія паштовыя маркі, што былі выпушчаныя да канца 1963 г.

Усяго ў каталёзе зьмешчаныя весткі пра 2.735 савецкіх паштовых марак. Колькі-ж зь іх прысьвечана ў той ці іншай меры Беларусі? Пару дзесяткаў! Вось яны: у 1933 годзе, у красавіку, была выпушчаная сэрыя марак, на якіх адлюстроўваліся розныя этнічныя групы Савецкага Саюзу. Адна марка цаной 15 капеек была прызначана Беларусам. Гэта была першая савецкая марка аб Беларусах! У кастрычніку 1938 г. была выдадзеная сэрыя марак у гонар новай савецкай канстытуцыі. На 20-ці-капеечнай марцы быў паказаны гэрб БССР. (Такія маркі выйшлі ў 1947 і 49, у 1957 і 67 гадох. Прычым на апошніх двух побач з гэрбам паказаны і сьцяг БССР[12].) Праз два гады, з прычыны акупацыі чырвонай арміяй Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны, была выпушчаная сэрыя паштовых мініятураў зь пяці марак з надпісам у расейскай мове: „Вызваленьне братніх народаў Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі". На іх было паказана, як „вызваленых" народ вітае савецкіх танкістаў, або як чырвонаармеец раздае народу бальшавіцкую прапаганду. У тым-жа самым, 1940 годзе, у кастрычніку, з нагоды ўсесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўкі, была выпушчаная сэрыя марак, на якіх былі намаляваныя павільлёны саюзных рэспублік. Марка вартасьці 30 капеек была прысьвечаная павільлёну БССР. Выпуск іх быў паўтораны пошлай у 1955 годзе.

У часе вайны ў сэрыі „Героі Айчыннай Вайны", дзьве маркі былі зьвязаныя зь Беларусяй. Адна зь іх прысьвечаная Льву Даватару, другая Міколу Гастэлу. У 1947 годзе, з нагоды выбараў у Вярхоўны Савет СССР, была паўтораная, як мы ўжо сказалі раней, сэрыя марак з гэрбамі савецкіх рэспублік. Праз два гады, каб адзначыць 30-ыя ўгодкі ўтварэньня БССР, былі выпушчаныя дзьве паштовыя мініятуры з надпісам: „30 год Беларускай ССР". У цэнтры марак — гэрб БССР. У канцы таго-ж 1949 году ў гонар 10-х угодкаў далучэньня Заходняй Беларусі да БССР была надрукаваная паштовая марка цаной 40 капеяк з надпісам: „Узьеднаньне беларускага народу ў адзінай беларускай савецкай дзяржаве".

Потым на працягу некалькіх год ня бачым ніводнай маркі, прысьвечанай Беларусі, калі ня лічыць паўтарэньня маркі з павільлёнам Беларускай ССР з нагоды Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўкі ў Маскве, выдадзенай у 1955 годзе. Ад 1957 да канца 1963 году ў каталёзе марак Гіббонса мы знаходзім толькі сем паштовых марак: адна зь іх прысьвечаная Янку Купалу, а другая Якубу Коласу з нагоды 75-х угодкаў з дня іхнага нараджэньня. Адна мініятура, выдадзеная ў 1962 годзе прысьвечаная абодвым паэтам разам. У 1957 годзе з нагоды ўгодкаў бальшавіцкай рэвалюцыі адна марка цаною 40 капеек была прысьвечаная Беларускай ССР. У 1958 годзе, каб адзначыць 40-ыя ўгодкі БССР, была выпушчаная адна марка, на якой намаляваны помнік Леніну ў Менску, а крыху раней, у сэрыі „Сталіцы савецкіх рэспублік", адна паштовая марка была прысьвечаная беларускай сталіцы. У жніўні 1961 году была выпушчаная марка, прысьвечаная Брэсцкай крэпасьці.

А што-ж было прысьвечана Беларусі за апошнія гады? У 1964 г. на марцы, выпушчанай у гонар 20-цігодзьдзя „вызваленьня ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў", гэта значыць, паўторнай акупацыі Беларусі Масквою, намаляваны сьцяг БССР, на фоне якога адлюстраваны помнік у памяць „воінаў і партызан, якія загінулі ў гады вайны". У 1964-67 гадох выйшлі маркі прысьвечаныя беларускім савецкім героям вайны: Веры Харужай, Шмырову, Заслонаву і Сьмірнову. У 1965 г., у сэрыі „Гарады-героі", на адной марцы, прысьвечанай вычыну гарнізону Берасьцейскае крэпасьці, фігуруе надпіс „Крэпасьць-герой Брэст". Ды што тут беларускага? Навет назоў гораду напісаны ў чужой польска-расейскай транскрыпцыі!

Пазьней былі выпушчаныя Міністэрствам Сувязі СССР наступныя паштовыя маркі: у гонар 900-годзьдзя Менску, у гонар 700-годзьдзя Магілёва, да 450-годзьдзя беларускага кнігадрукаваньня. На адной з марак, выпушчаных у 1967 годзе, фігуруе 40-тонны самазвал МАЗ-530, што выпускае Менскі аўтазавод... Паводля Белавусава, у 1969 г. павінны былі выйсьці маркі, прысьвечаныя 50-цігодзьдзю БССР і КПБ, а згодна з паведамленьнем лёндданскага „Дзеньніка Польскага" нядаўна была выпушчаная адмысловая марка, прысьвечаная 400-годзьдзю заснаваньня бібліятэкі ў Вільні, на якой горад фігуруе як „летувіскі Вільнюс"[13]. І гэта ўсё!

А мо' ў Беларусі ня было ніякае падзеі, якую варта было-б адзначыць на паштовых марках? Было, і шмат! Вось для прыкладу: у 1965 годзе споўнілася 475 год з дня нараджэньня беларускага першадрукара і асьветніка Францішка Скарыны і стагодзьдзе з дня нараджэньня А. Сержпутоўскага. У 1966 г. споўнілася 90 год з дня нараджэньня і 50 год з дня сьмерці Алёйзы Цёткі, 400-годзьдзе выдатнага помніка беларускай юрыдычнай думкі — „Літоўскага Статуту" і 60 год ад часу заснаваньня газэты „Наша Ніва". У 1967 годзе павінна было-б быць адзначана ста-

© PDF: Kamunikat.org 2011 © Інтэрнэт-версія: Kamunikat.org 2011

© PDF: Kamunikat.org 2011 © Інтэрнэт-версія: Kamunikat.org 2011

КАНАНІЧНАЯ ВІЗЫТАЦЫЯ ЎЛАДЫКІ АНДРЭЯ У АНГЕЛЬШЧЫНЕ

Час ад 29 жніўня да 7 кастрычніка сёлета напэўна застанецца доўга ў памяці ня толькі Ўладыкі Андрэя, але й вернікаў ды прыхільнікаў БАПЦарквы ў Ангельшчыне.

Галоўнай мэтай паездкі Ўладыкі Андрэя ў Ангельшчыну было паўлічэньне ліку духавенства рукапалажэньнем новага сьвятара а. Янкі Пякарскага. Прызямліўшыся 28 жніўня на лёнданскім аэрадроме, таго-ж самага дня быў ужо Ўладыка Андрэй у Манчэстары. А вечарам гэтага-ж дня прыехаў у Манчэнстар і кандыдат на сьвятара. У доме пратаярэя Янкі Абабуркі адбылася нарада, на якой абмяркоўвалася пытаньне рукапалажэньня ў сан дыякана ў Брадфардзе.

Пра транспарт у Брадфард ня трэба было клапаціцца. Адразу пры першым спатканьні ахвярны вернік сп. Гінько ў Манчэстары заахвяраваў сваю машыну ня толькі ў бліжэйшы Брадфард, але й у плянаваныя далейшыя мясцовасьці, як Нотынгам і Бірмінгам.

Прыбыўшы ў Брадфард, адразу завіталі да гасьціннай сямейкі сп-ва Лемяшонкаў, дзе пры ўваходзе Уладыкі Андрэя ў хату спаткаў яго мітрафорны пратаярэй а. Аўген, што прыехаў з Бэльгіі на ўрачыстасьць рукапалажэньня.

ВІЗЫТАЦЫЯ Ў БРАДФАРДЗЕ

Першая архірэйская Багаслужба адбылася ў Брадфардзе ў Украінскай Праваслаўнай Царкве. На парозе царквы спаткаў Уладыку старшыня Царкоўнае Рады ўкраінскай парахвіі, а ў царкве спаткаў з крыжам настаяцель парахвіі прат. Міхаіл ды радасныя твары вернікаў. Архірэйскую Багаслужбу ўзначальваў Уладыка Андрэй у асысьце мітр. прат. а. Аўгена, прат. а. Янкі, прат. а. Міхаіла ды дыякана Мацюшонка.

Пасьля аблачэньня Архірэя, да катэдры, дзе знаходзіўся Ўладыка, быў падведзены дыяканам кандыдат на дыякана дзеля пасьвячэньня яго ў іпадыяканы, а пасьля, у часе Літургіі, адбылося рукапалажэньне ў дыяканы. Гучныя галасы АКСІОС Архіяпіскапа й паўтарэньне гэтага слова хорам і сьвятарамі засьветчылі аб годнасьці кандыдата.

Пропаведзь Уладыкі пра значэньне БАПЦарквы й ролі ейнага духавенства з узвышаным пачуцьцём была выслуханая вернікамі.

Пасьля Багаслужбы духавенства й прыезджыя госьці былі запрошаныя на супольны абед, што быў падрыхтаваны ў доме сп-ва Лемяшонкаў, а пазьней усе пераехалі ў Беларускі Грамадзкі Клюб на прыняцьцё ў гонар Уладыкі Андрэя. Пры ўваходзе адбылося вельмі чулае спатканьне Ўладыкі з хлебам і соляй ды прыгожым букетам кветак. Сэрдэчна віталі Ўладыку старшыня Галоўнае Управы ЗБВБ сп. Я. Міхалюк, сакратар Клюбу сп. Я. Калбаса, а ад Украінцаў сп. Сьмірэка. Расчулены Ўладыка шчыра ўсім падзякаваў за прывітаньне, прыгадаўшы, што яму вельмі прыемна пасьля дзесяцёх год спаткацца ўзноў у тым самым асяродку, дзе разам зь ягонымі жыхарамі даводзілася арганізаваць пачаткі беларускага рэлігійнага жыцьця ў Ангельшчыне.

У сыботу 4 верасьня ўзноў сабраліся вернікі з Брадфарду, Лідс і аколіцаў, каб праслухаць даклад Уладыкі пра сучасны стан БАПЦарквы ў Вольным Сьвеце й пра жыцьцё ды грамадзкую дзейнасьць Беларусаў у Амэрыцы. Пасьля дакладу прысутныя задавалі наступныя пытаньні: 1. пра ўзаемадачыненьні БАПЦ зь іншымі праваслаўнымі цэрквамі і уніяцтвам; 2. чаму протапрасьвіцер а. Лапіцкі не далучаецца да БАПЦ?; 3. ці існуе супрацоўніцтва з Уладыкам Мацьвеем, што знаходзіцца ў Лёндане?; 4. пра справу пабудовы капліцы ў Брадфардзе. На ўсе гэтыя пытаньні прысутныя пачулі ад Уладыкі здавальняючыя адказы, а справа пабудовы капліцы ў Брадфардзе была прызнаная штодзённай патрэбай. Для зрэалізаваньня гэтае справы Ўладыка раіў неадкладна выбраць будаўляны камітэт. Інжынер Ш. зазначыў, што, на колькі яму ведама, япіскап Мацьвей заўсёды варожа ставіўся ня толькі да БАПЦ, але й да Беларусаў наагул.

У МАНЧЭСТАРЫ

У нядзелю 5 верасьня архірэйская Багаслужба адбылася ў Манчэстары, на якую, апрача мясцовых Беларусаў, прыбыло шмат і зь іншых гарадоў. Пры ўваходзе ў царкву, згодна із старым беларускім звычаем, Уладыку спаткаў з хлебам і сольлю сябра Парахвіяльнае Рады, а ў царкве — настаяцель парахвіі прат. Янка Абабурка. Пры сьпеве „Дастойна есьць" Уладыка ўвайшоў у царкву й, пасьля ўваходных малітваў і аблачэньня, пабагаславіў настаяцеля пачаць Багаслужбу. У гэтай Багаслужбе ўжо прыймаў удзел і новарукапаложаны дыякан а. Янка Пякарскі.

Пасьля Хэрувімскай песьні дыякан быў абведзены навакол Прастолу тры разы й па прачытаньні адпаведных малітваў і выкананьня абрадаў атрымаў ад Архіяпіскапа Андрэя сьвятарскае багаславенства, а ў часе ягонага аблачэньня ў сьвятарскія рызы ды голасу Архірэя, хор колькі разоў гучна прапяяў: Аксіос! Аксіос! Аксіос! Літургія закончылася сьпевам „Магутны Божа" ды шматгодзьдзем для Ўладыкаў, новавысьвечанага сьвятара й усяго Беларускага Народу.

Пасьля Багаслужбы бальшыня прысутных сабралася ў Беларускім Клюбе, дзе адбылося прыняцьцё ў гонар Архіяпіскапа й новага сьвятара.

У сыботу на сьвята Сьцяцьця Галавы Івана Прадцечы Багаслужба адбылася ў капліцы дому а. Я. Абабуркі. Пасьля Багаслужбы Ўладыка адправіў паніхіду на магіле сьв. пам. прат. Палякова. Магільнік, дзе ён пахаваны, знаходзіцца каля англіканскай царквы. І калі ў гэтым часе англіканскі сьвятар прыбыў, каб даць шлюб, ён падыйшоў да Ўладыкі Андрэя й запрасіў яго ўвайсьці ў царкву й паблагаславіць яе.

У НОТЫНГАМ

Чародная сяборная архірэйская Багаслужба адбылася ў Нотынгам 12 верасьня. Прыгожа пяяў хор пад кіраўніцтвам матушкі Паляковай. Вернікі гэтае парахвіі — пераважна былыя лясьнікі, што былі вывезеныя бальшавікамі, а ў часе вайны празь Сярэдні Ўсход трапілі ў Ангельшчыну. Пачуцьцёвая пропаведзь Уладыкі, прыгожы сьпеў хору ў часе сьв. Літургіі, а на заканчэньне ўрачыста-ўзвышаны гімн „Магутны Божа" з глыбокім перажываньнем успрыймаліся прысутнымі, а таму не даводзілася дзівіцца, што ўсе яны зьявіліся на супольны абед. Тут-жа ў залі адбылася й даўжэйшая гутарка Ўладыкі із сп. Бунчуком, які раней няпрыхільна ставіўся да БАПЦ. І як ён сам асьветчыў, быў хвальшыва паінфармаваны з Амэрыкі, што быццам Уладыка Андрэй супрацьставіцца задзіночаньню ўсіх праваслаўных Беларусаў у Вольным Сьвеце.

Разьвітаньне зь беларускаю грамадою ў Нотынгам было вельмі шчырае й пакінула добры ўспамін. Адразу з Нотынгам Уладыка накіраваўся ў Стывэнаж, дзе месца жыхарства а. Янкі Пякарскага. Гэта невялічкі гарадок, што паўстаў толькі перад колькімі дзесяткамі год, але мадэрна разбудоўваецца й мае добрыя пэрспэктывы на будучыню.

У БІРМІНГАМ

У нядзелю 19 верасьня Архіяпіскап Андрэй разам з а. Янкам накіраваўся ў Бірмінгам. Гэта вялікі міліённы горад, але чамусьці Беларусы ня выбралі яго дзеля сталага асяленьня, а таму жыве тут усяго неакльні беларускіх сем'яў. Усе былі вельмі зьдзіўленыя, што неспадзявана ў царкве сабралася ня менш вернікаў, чымся і ў іншых беларускіх асяродках, якія Ўладыка ўжо наведаў. А гэта таму, што на Багаслужбу прыехалі некаторыя Беларусы зь Лёндану ды із суседніх да Бірмінгам местаў. Асяродак гэты часта наведваў яшчэ раней, будучы сьвятаром, а. Аляксандар. Спатканьне й пачатак Багаслужбы адбываліся, як і ў іншых асяродках. Пасьля Багаслужбы прыемна было пачуць ад некаторых асобаў, што яны ўпяршыню чуюць зьбеларушчаную Багаслужбу й пропаведзь у беларускай мове, што іх асабліва цешыць. Смачны абед пастараліся падрыхтаваць жанчыны Ангелькі — жонкі Беларусаў. У часе абеду сыпаліся прамовы й прывітаньні, у якіх выказвалася думка купіць у Бірмінгам грамадзкі дом і зрабіць у ім беларускі нацыянальны асяродак.

У ЛЁНДАНЕ

Беларусы сталічнага гораду Ангельшчыны для архірэйскае саборнае Багаслужбы выбралі дзень 26 верасьня. Ангельская царква для Багаслужбы была замоўленая колькі тыдняў наперад. Ведаючы пра тое, што місійны аб'езд Уладыкі ўзмацняе аўтарытэт і значаньне БАПЦарквы навет сярод ранейшых ейных няпрыхільнікаў, знайшліся ліхадзеі, якія зьвярнуліся да сьвятара царквы, у якой мелася адбывацца Багаслужба, каб царквы для Багаслужбы не дазволіў. Гэтым толькі ліхадзеі асьмяшылі сябе, бо сьветагляд ангельскага сьвятара непараўнальна шырэйшы за малавартасных даносчыкаў. Багаслужба ў згаданай царкве адбылася нармальна адразу пасьля ангельскай Багаслужбы. Спатканьне Ўладыкі было вельмі ўрачыстым. Да сьв. Літургіі прыгожа пяяў мяшаны хор пад кіраўніцтвам сп. Гая Пікарды.

Пасьля Багаслужбы адбылося, як і ўсюды, урачыстае прыняцьцё з абедам, што падрыхтавалі жанчыны з ЗБВБ.

28 верасьня на жаданьне беларускага актыву ў Лёндане Ўладыка Андрэй зрабіў даклад пра БАПЦаркву й беларускія арганізацыі ў Амэрыцы. Пасьля дакладу прысутныя зварочваліся да Ўладыкі з просьбаю выясьненьня некаторых актуальных пытаньняў: 1. пра старую беларускую эміграцыю ў Амэрыцы; 2. пра спосабы задзіночаньня ўсіх беларускіх праваслаўных парахвіяў ў Вольным Сьвеце; 3. пра скарачэньне Багаслужбаў; 4. пра пераход служыць некаторыя Багаслужбы пабеларуску; 5. пра дзівосны часапіс „Змагар"; 6. пра выданьне брашуры на 25-цігодзьдзе аднаўленьня БАПЦ; 7. пра цясьнейшае супрацоўніцтва зь Беларусамі Ангельшчыны; 8. пра шкодную дзейнасьць для БАПЦ сьвятароў-Беларусаў, што належаць да юрысдыкцыі Ўсяленскага Патрыярха; 9. пра двудушную дзейнасьць япіскапа Мацьвея ў Лёндане, пра што, між іншым, сьветчыць выдадзены сёлета каляндар, дзе на бачыне зь левага боку напісана: „Польская Праваслаўная Царква — япіскап Тэматэуш", а насупраць з правага боку: „Беларуская Праваслаўная Царква — япіскап Мацьвей". На ўсе гэтыя пытаньні Ўладыка Андрэй і самі вернікі знайшлі здавальняючыя адказы.

У КЭМБРЫДЖЫ

Наступным і апошнім беларускім асяродкам у ланцугу кананічнае візытацыі быў Кэмбрыдж, які таксама наведваў а. Аляксандар перад дзесяцю гадамі. Уладыку было ведама, што тут жыве моцны нацыяналісты сп. Гралеўскі й ягоная шчырая памочніца й прыяцелька Беларусаў сп-ня Чэры. А таму яшчэ перад ад'ездам Уладыкі ў Ангельшчыну было яму паведамлена пра адведзіны й Кэмбрыджы.

І вось 3 кастрычніка царква напоўнілася народам. Пры ўваходзе ў царкву Ўладыку спаткаў добра азнаёмлены з багаслужбамі й царкоўнымі правіламі сп. Няслухоўскі й прывітаў яго вельмі сардэчнымі словамі рэлігійнага зьместу, а ў царкве з крыжам спаткаў яго а. Янка Пякарскі. Зборны хор з Кэмбрыдж, Лёндану і Манчэстару пад кіраўніцтвам сп. Дзімітрава падняў малітоўны настрой вернікаў. Пасьля водпусту й мэлядыйнага сьпеву „Магутны Божа" ды шматгодзьдзя, сярод прысутных пачуліся галасы: „Ганарыцеся Беларусы гэткімі сьвятарамі!"

Усе былі запрошаныя на традыцыйны абед. Адразу па ўваходзе на залю ўсе былі зьдзіўленыя застаўленымі ўсякаю ежаю сталамі. Пачуўся голас: „І ў нас у Лёндане гэтага ня было!". А ўсё гэта зьявілася зь ініцыятывы сп. Гралеўскага, ягонай памочніцы Чэры і матушкі нававысьвячанага сьвятара Янкі Пякарскага.

Перад ад'ездам у Амэрыку адбылася нарада із сьвятарамі, якім Уладыка даў інструкцыю што да далейшае працы на рэлігійнай ніве, радзіў пакласьці больш высілкаў на арганізацыю парахвіяльных радаў, а передусім рупіцца пра набыцьцё собскіх цэркваў ці хоць-бы капліцаў.

У выснове пра візытацыю Уладыкі Андрэя ў Ангельшчыне некаторыя разважалі гэтак: саборныя архірэйскія Багаслужбы, пропаведзі, прасякнутыя глыбокай ідэяй, шчырая вымена думак узмоцнілі перакананьне, што народ ня можа мець нацыянальнага незалежнага жыцьця, калі знаходзіцца пад царкоўнай уладай чужых аўтарытэтаў, што народ, які ня мае незалежнай царкоўнай юрысдыкцыі, ня можа мець свае нацыянальнае дзяржавы, ды што тыя беларускія ўгрупаваньні, якія належаць да чужое юрысдыкцыі ды ўважаюць, што яны твораць нейкую нацыянальную царкву, робяць гэта для асабістых мэтаў.

Адведваньне ўсіх беларускіх асяродкаў у Ангельшчыне Уладыкам Андрэям, ягоныя Багаслужбы, пропаведзі й даклады, паразуменьні із сьвятарамі іншых нацыянальнасьцяў, павялічэньне ліку беларускіх сьвятароў, — усё гэта павялічыла аўтарытэт БАПЦарквы й будзе належыць да ейных гістарычных здарэньняў.

Назіральнік

БЕЛАРУСКА-УКРАІНСКІ БАЛЬ У СЫДНЭІ

Беларусы і Ўкраінцы ў Сыднэі нядаўна зладзілі супольны Беларуска-Украінскі Баль, які адбыўся ў Украінскім Народным Доме. Баль быў падрыхтаваны нядрэнна, заля была належна ўпрыгожаная, пры сцэне былі прымацаваныя беларускі і ўкраінскі гэрбы, а пры іх нацыянальныя сьцягі, грала добрая музыка. Гасьцей сабралася поўная заля й хутка вытварылася прыемная сяброўская атмасфэра. Было гучна ад музыкі й шумна ад гутарак. Шмат якія Беларусы і Ўкраінцы спаткаліся ўпяршыню й шмат выказваліся за патрэбу цясьнейшага супрацоўніцтва й дапамогі адных другім. Трэба спадзявацца, што гэты баль быў першым добрым пачаткам у гэтым кірунку.

Госьць

гадзьдзе ад забароны царскім урадам беларускае мовы. На 1968 год выпалі такія ўгодкі, як 500-гадзьдзе Статуту-Судзебніка Казімера Ягайлавіча, 75 ўгодкі ад дня нараджэньня і 30 ад дня сьмерці Максіма Гарэцкага, 75-ыя ўгодкі ад дня нараджэньня Ляўданскага, і шмат іншых. У 1967-68 гадох прыпадалі 30-ыя ўгодкі трагічнай сьмерці шматлікіх беларускіх пісьменьнікаў, паэтаў, вучоных і дзеячоў культуры. Бальшыня зь іх ужо рэгабілітаваная. Чаму-ж не нанесьці ўсё гэта на паштовыя маркі?

У верасьні 1965 году газэта „Літаратура і Мастацтва" ўвяла цікавы і карысны разьдзел пад загалоўкам „Помнікі нашага краю". Мэта яго была — знаёміць чытачоў з помнікамі архітэктуры, якія ўзятыя пад дзяржаўную ахову. Адкрываючы гэты новы разьдзел, рэдакцыя адзначала: „Нашы продкі пакінулі нам у спадчыну помнікі матарыяльнай культуры, якія вызначаюцца высокім майстэрствам. У помніках архітэктуры, незалежна ад іх функцыянальнага прызначэньня, наш народ выказаў свае адносіны да жыцьця, адлюстроўваў вялікія падзеі роднай краіны. Кожны з гэтых цудоўных архітэктурных твораў, навет у руінах, поўны для нас самай глыбокай цікавасьці і сэнсу". Адначасна газэта заклікала перахоўваць тое, што захавалася, і падкрэсьлівала неабходнасьць шырэйшай прапаганды і папулярызацыі сярод працоўных і асабліва сярод моладзі нашай мастацкай спадчыны.

Патрэба такога разьдзелу ў беларускай савецкай прэсе адчувалася даўно, і „Літаратура і Мастацтва" рабіла гэтым вялікую і шляхотную справу. І таму шкада, што ён больш ня існуе.

Мы затрымаліся аднак на гэтым разьдзеле ня толькі таму, што ў сучасных абставінах вандальскага нішчэньня нашых гістарычных помнікаў ён проста неабходны, а таму, што, на нашую думку, існуе яшчэ адзін нявыкарыстаны спосаб папулярызацыі беларускай мастацкай спадчыны: праз паштовыя маркі. Як мы ўжо адзначалі ў пачатку, сяньня калекцыянаваньнем паштовых марак захапляецца многа людзей рознага веку і, асабліва, шмат энтузіястых сярод школьнай моладзі. Чаму, тады, ня выкарыстаць іх для прышчэпліваньня ў маладога пакаленьня любасьці і пашаны да мастацкай спадчыны? Ды ня толькі да мастацкай спадчыны. Апрача шматвяковай і слаўнай гісторыі ды безьлічы помнікаў матарыяльнай і духовай культуры, Беларусь мае таксама цудоўныя і непаўторныя краявіды, багаты расьлінны і жывёльны сьвет, вялікія прыродныя багацьці. Нашая Бацькаўшчына можа ганарыцца таксама выдатнымі і таленавітымі людзьмі: культурнымі, палітычнымі і грамадзкімі дзеячамі. Чаму-ж не адлюстраваць усё гэта на паштовых марках, як гэта робяць усе народы сьвету? (Для цікавасьці і параўнаньня падамо тут дадзеныя пра паштовыя маркі, выпушчаныя за апошнія 50 год наступнымі краінамі, насельніцтва якіх менш больш адпавядае ліку насельніцтва БССР: Вугоршчына — 1712, Баўгарыя — 1229, ня ўлічваючы марак харытатыўнага характару і Чырвонага Крыжу. А партугальскія калёніі ў Афрыцы за гэты самы пэрыяд выпусьцілі: Анголя — 361, Мазамбік — 311. Калі супаставім гэтыя лікі з тымя дзясяткамі савецкіх марак, на якіх выступае беларуская тэматыка, дык адразу пабачым ,якую вартасьць мае прапагаваная Масквою „сувэрэннасьць" Беларускай ССР).

Чаму, напрыклад, не паказаць на паштовых міньятурах такіх помнікаў беларускай архітэктуры, як Сафійскі Сабор — сымбаль дзяржаўнай сілы і культуры Полацкага Княства, або выдатны твор архітэктурнага мастацтва XII стагодзьдзя — Спаса-Еўфрасінеўскую царкву ў Полацку? Або цудоўны помнік старажытнага беларускага дойлідства — Калоскую царкву ў Горадні ці прыгожы помнік архітэктурнага стылю барока — Фарны касьцёл у Нясьвіжы?

Беларусь багатая замкамі, крэпасьцямі, палацамі. Бальшыня зь іх ужо ў руінах. Аднак усе яны зьяўляюцца маўклівымі сьветкамі слаўнага мінулага. Чаму-ж тады не намаляваць на паштовых марках, скажам, Лідзкую крэпасьць, Навагрудзкі замак, або Камянецкую Белую Вежу, гэтага, як кажа Элентух, „сямісотгадовага воіна і волата"?

Цяпер у модзе турызм. Беларусь багатая непраходнымі лясамі і пушчамі, блакітнымі вазёрамі і паўнаводнымі рэкамі, цудоўнымі краявідамі. Адным словам усім тым, што прыцягвае і зачароўвае турыстых. Чаму-б не папулярызаваць гэтую прыгажосьць праз паштовыя маркі? У заходніх краінах турызм зьяўляецца важнай крыніцай даходаў. Ці-ж нельга было-б выкарыстаць яго і на нашай бацькаўшчыне?

Мы ўвесь час кажам „чаму-б не . . .", хаця і ведаем, што Беларусы не зьяўляюцца сапраўднымі гаспадарамі ў сваім уласным доме, што яны мусяць, як пісаў наш выдатны празаік і драматург Міхась Зарэцкі: „. . . зьбіраць з чужога стала ўбогія брудныя аб'едкі, аддаваць сваё дабро на агульную пагарду і зругу".

У выдаваньні паштовых марак Масква практыкуе такую самую дыскрымінацыйную палітыку, як і ўва ўсіх іншых дзялянках нацыянальнага жыцьця. Каб упэўніцца ў гэтым, трэба адно паглядзець, як была адлюстраваная на паштовых марках культура „старэйшага брата". Надзвычайна! Там сустрэнем і пісьменьнікаў і палкаводцаў, паэтаў і біёлягаў, скульптараў і астраномаў, геалёгаў і мастакоў . . . Словам, усё, што было вартае і патрэбнае для адлюстраваньня!

Падсумоўваючы ўсё раней сказанае, мусім сьцьвердзіць, што справа беларускай нацыянальнай тэматыкі на савецкіх марках стаіць проста катастрафічна. Аднак гэта не азначае, што яно павінна заставацца так і надалей. На нашую думку, справу трэба распачаць з дамаганьняў дэцэнтралізацыі выдаваньня марак у Савецкім Саюзе. Кажная нацыянальная рэспубліка павінна мець права на выпуск сваіх собскіх марак, бо толькі такім чынам могуць быць улічаныя нацыянальныя інтарэсы кажнага народу. Як-бы там ні было, афіцыйна БССР лічыцца „сувэрэннай" рэспублікай, належыць да Арганізацыі Задзіночаных Нацыяў, Сусьветнага Паштовага Саюзу і іншых міжнародных арганізмаў, мае свой „парлямант", урад, міністэрства замежных спраў і навет міністэрства сувязі . . . І таму мае права дамагацца для сябе больших правоў ня толькі ў выдаваньні паштовых марак, але і ўва ўсіх іншых галінах нацыянальнага, культурнага, палітычнага і эканамічнага жыцьця.

[12] Плавінскі М.: „Ці добра гэта?" „ЛіМ", №27, за 2. 4. 1968, б. 3.

[13] "Dziennik Polski i Dziennik Zolnierza", London, 8. 4. 71, str. 3.

В. Сянкевіч

© PDF: Kamunikat.org 2011 © Інтэрнэт-версія: Kamunikat.org 2011

© PDF: Kamunikat.org 2011 © Інтэрнэт-версія: Kamunikat.org 2011

ШТО ЧУВАЦЬ?

Статус БССР і УССР аналягічны да статусу аўтаномных правінцыяў чырвонага Кітаю — Тыбэту й Нутраное Манголіі, на думку О. Эдмунда Клюба, колішняга дырэктара Аддзелу Кітайскіх Справаў у Дзяржаўным Дэпартаманьце ЗША. Гэткі пагляд сп. Клюб выказаў у лісьце ў рэдакцыю газэты „Нью Ёрк Таймс" за 26 кастрычніка сёлета, выступіўшы ў сувязі з заявай Дзяржаўнага Сакратара ЗША Роджэрса пра Беларусь і Украіну, як пра неасобныя дзяржавы (гл. папярэдні нумар газэты) ды ў сувязі з артыкулам на гэтую тэму міжнароднага камэнтатара газэты „Нью Ёрк Таймс" Сульцбэргера („НЁТ", 3. X. 71).

Канадзкія газэты „Торонто Тэлеграм" (25. X. 71) і „Глёб энд Мэйл" (26. X. 71) пісалі пра ўдзел Беларусаў у антысавецкіх дэманстрацыях пратэсту супраць візыты прэм'ера Касыгіна. Беларускі ўдзел у дэманстрацыях, дзякуючы ініцыятыве сп. сп. К. Акулы з сынамі й А. Маркевіча, праводзіўся пад лёзунгам „Свабоду Беларусі". Газэта „Торонто Тэлеграм" зьмясьціла ліст у рэдакцыю сп. К. Акулы, сябры выканальнага камітэту Канадыйцаў Супраць Візыты Касыгіна. У лісьце сп. Акула пералічыў нацыянальнасьці, што пратэставалі супраць прыезду Касыгіна ў Канаду: Баўгары, Беларусы, Харваты, Чэхі, Эстонцы, Мадзяры, Латышы, Літоўцы, Славакі, Сэрбы й Украінцы.

Канадзкая паліцыя арыштавала ... парасё ў часе налёту на дзесяць кватэраў выдатнейшых сяброў Таварыства імя Эдмунда Бурке (Эдмонд Бэрк Сосаеты), у тым ліку й дом сп. К. Акулы. Налёт адбыўся ў панядзелак 25 кастрычніка напярэдадні вялікае дэманстрацыі. Сябры Таварыства перад прыездам Касыгіна купілі на фарме парасё, мелі назваць яго „Касыгінам", памаляваць на чырвона, прывязаць да хвосьціка савецкі сьцяжок ды пусьціць на дэманстрацыю. Парасё выйшла із сытуацыі шчасьліва: у турму яго не пасадзілі, а вярнулі назад папярэдняму гаспадару.

„Беларуская Бібліятэка на фоне мінуўшчыны, сучаснасьці й будучыні" — гэтак зваўся даклад др. Раісы Жук-Грышкевіч, што яна прачытала для сяброў і гасьцей Згуртаваньня Беларусаў Канады ў нядзелю 31 кастрычніка ў Беларускім рэлігійна-грамадзкім цэнтры ў Таронце. Па дакладзе адбылася дыскусія.

Менскі сатырычны часапіс „Вожык", № 17 за верасень 1971 год (тыраж: 193.315 экз.), зьмясьціў „памфлет" В. Мацкевіча пад загалоўкам „Назад да кувадлы". Гэта рэакцыя на беларускія перадачы радыё „Свабода". У цэнтры памфлету — зборны пэрсанаж д-р Шпунт. „Цывілізаваны Шпунт, — піша Мацкевіч, — сушыць мазгі над чарговым выступленьнем перад мікрафонам. Тэма заезджаная, як разьбітая каламажка: пра Беларусь „паняволеную бальшавікамі!""

Гэтая „заезджаная тэма", як выглядае, якраз найбольш і трывожыць працадаўцаў памфлетыстага В. Мацкевіча, найлепшым довадам чаго — яго́ны памфлет у „Вожыку".

Улетку 1955 году вязьні-Беларусы ў савецкім канцэнтрацыйным лягеры Магадане (пад Камчаткай) падпісвалі мэмарыял да Задзіночаных Нацыяў. Пра гэты эпізод расказвае Майкл Саламон у сваёй кнізе „Магадан". Кніга выйшла сёлета паанглеску ў амэрыканскім выдавецтве „Вэртэкс Бук".

У магаданскім лягеры 30 ліпеня 1965 году выбухнула забастоўка, як пратэст супраць трыманьня ў лягеры чужынцаў, не-савецкіх грамадзянаў (55 розных нацыянальнасьцяў). Камандант лягеру палкоўнік Варабей прыгразіў забастоўшчыкам рэпрэсіямі. Бальшыня зьняволеных пастанавіла вярнуцца да працы. Але тут-жа, піша ў сваёй кнізе Саламон, зарадзіўся рух супраціву, ініцыятарам якога стаўся былы ахвіцэр нямецкага войска Украінец Міхайла Антановіч, роджаны ў Флярэнцыі. Антановіч, на думку Саламона, чалавек непрактычны, хоць вельмі адукаваны, напісаў мэмарыял да Задзіночаных Нацыяў, копія якога была паслана савецкім уладам, а арыгінал высланы лягернай поштай у ЗН. „Із 600 зьняволеных, — кажа ў сваёй кнізе Майкл Саламон (б. 194), — адно 160 падпісаліся пад гэным недарэчным ‚дакумэнтам' — бальшыня зь іх Украінцы й Беларусы".

Выйшла з друку чарговая кніга беларусаведнага англамоўнага часапісу „Джэрнал оф Беларашэн Стадыз" (т. II, № 2 — год VI), выдаванага Англа-Беларускім Таварыствам у Лёндане. У нумары: артыкулы пра пісьмо беларускіх Татараў Г. М. Мэрэдыта-Оўэнса й Аляксандра Надсона, пра Менскую дыяцэзію, ейныя пачаткі, абсяг і герархію Ч. Сіповіча ды пра беларускую рэлігійную музыку пачатку 17-га стагодзьдзя Г. Піхуры. У часапісе багаты разьдзел рэцэнзіяў, хронікі. Надрукаваны часапіс на добрай паперы зь ілюстрацыямі выдатнае якасьці.

У выдавецтве Інстытуту Вывучэньня СССР у Мюнхэне выйшла чарговая кніга англамоўнага зборніка „Стадыз он да Сов'ет Юньён" (новая сэрыя, т. XI, № 2, 1971 г.). Кніга прысьвечаная пытаньням савецкае цэнзуры й складаецца з дакладаў і выступленьняў на канфэрэнцыі, прысьвечанай тэме цэнзуры. У канфэрэнцыі ўзяў удзел праф. Ант. Адамовіч, выказваньні якога можна знайсьці ў зборніку.

У выдавецтве Калюмбійскага ўнівэрсытэту ў Нью Ёрку выйшла калектыўная праца пад рэдакцыяй прафэсара Эдварда Олвортса „Праблемы савецкіх нацыянальнасьцяў". На 296 балонах кнігі часта згадваецца беларуская нацыянальнасьць і ейныя праблемы, падаецца дэмаграфічная статыстыка. Цана кнігі: 9.95 дал.

Нацыянальны Камітэт Рэспубліканскае партыі ЗША пачаў выдаваць месячны бюлетэнь „Навіны Нацыянальнасьцяў". Першы нумар выйшаў у кастрычніку сёлета. У бюлетэні падаюцца пераважна хроніка бягучых палітычных падзеяў у Амэрыцы, удзел у якіх бяруць рэспубліканцы, зьвязаныя з этнічным рухам. У першым нумары „Навінаў Нацыянальнасьцяў" зьмешчаная абвестка наступнага зьместу:

„Пішыце нам! Ці маеце Вы артыкул, зь якога мы маглі-б скарыстаць? Ці Вашая арганізацыя патрабуе форум? Калі Вы маеце матар'ял або інфармацыю, што Вы хацелі-б зьмясьціць у Бюлетэні, пасылайце іх на адрыс:

Laura Genero. Editor
GOP Nationalities News
310 First Street. SE
Washington. D. C. 20003

СЭЗОН НАВУКОВЫХ ЗБОРАК У БІНіМ

Сэзон навуковых зборак пачаў Старшыня БІНіМ др. В. Тумаш 30 кастрычніка рэфэратам на тэму „Беларусы й Беларуская ССР у ліках перапісу 1970 г." У зборцы ўзяў удзел Яго Дастойнасьць прэлат П. Татарыновіч, якога цёпла вітаў праф. Ант. Адамовіч, адчыняючы паседжаньне.

У грунтоўным аналізе матар'ялаў перапісу савецкага жыхарства 1970 году др. Тумаш паказаў тэндэнцыі дэмаграфічнага разьвіцьця Беларусі. БССР — адзіная рэспубліка СССР, што не адняла йшчэ свайго даваеннага ўзроўню жыхарства — у выніку савецкае палітыкі вывазаў. Адна з асаблівасьцяў сучаснага дэмаграфічнага стану Беларусі — тое, што натуральны прырост жыхарства апошнімі гадамі моцна зьменшыўся: з 19,3 проміля у 1958 годзе, 14,9 — у 1962, да 9,5 проміля ў 1970. Дакладчык адзначыў разам з гэтым падаўжэньне апошнімі гадамі жыцьця беларускага жыхарства ды пабальшэньне ліку даўгавечных асобаў (100 і больш гадоў жыцьця), што сьветчыць пра біялягічнае здароўе нацыі ды здольнасьць перамагаць няспрыяльныя ўмовы быту.

Сяньня 19% усіх Беларусаў у Савецкім Саюзе жывуць вонках БССР, сказаў дакладчык, але паза межамі свае рэспублікі яны ня маюць права на свае культурныя арганізацыі — адзін із зыркіх прыкладаў каляніяльнае палітыкі Масквы ды ўпрывілеяванага становішча пануючае расейскае нацыянальнасьці, якая карыстаецца на Беларусі правамі на сваю мову, свае школы й тэатры — мае тое, чаго Масква не дазваляе Беларусам вонках Беларускае ССР.

Я. З.

ДА ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАГА СТУДЭНЦТВА

(Заканчэньне з 2-ой бачыны)

знайсьці шмат дзе. Гэтак, прыкладам, у кнізе „Формы национального движения в современных государствах", выдазенай у Пецярбургу ў 1910 годзе пад рэдакцыяй А. І. Кастэлянскага, у вартыкуле пра Беларусаў, каротка праўда, апісваецца дзейнасьць у 1890-ых гадох гуртка вучняў менскіх сярэдніх школаў, некаторыя ўдзельнікі якога пасьля падаліся на навуку ў Пецярбург і там вялі сваю дзейнасьць далей: „Мэтай гуртка, — чытаем у кнізе, — было вывучэньне Беларусі й Беларусаў, зьбіраньне народных твораў, выданьне сучасных мастацкіх твораў, а таксама распрацоўваньне беларускага нацыянальнага пытаньня. Гурток быў прасякнуты чыста дэмакратычнымі ідэямі, і ў ягоным асяродзьдзі неўзабаве стала высоўвацца думка пра тое, што эманцыпацыя Беларуса, як чалавека й грамадзяніна, непарыўна зьвязаная з эманцыпацыяй беларускае нацыянальнасьці" (б. 391).

Турук у сваёй кнізе „Белорусское национальное движение", што выйшла ў Маскве ў 1921 годзе, піша, што ў 1907 годзе, сьледам за паўстаньнем Беларускага Вучыцельскага Саюзу, была створаная із студэнтаў-Беларусаў арганізацыя пад назовам „Беларуская нацыянальная хэўра". Часы сталыпінскае рэакцыі, відаць, не далі магчымасьці гэтай арганізацыі разгарнуць сваю працу, але затое, як толькі пачала нарастаць хваля рэвалюцыйнага руху, у 1912 годзе, пачаліся ізноў спробы стварыць беларускую студэнцкую арганізацыю. У студзенскім нумары „Полымя" за 1968 год у артыкуле пра Эпімаха-Шыпілу Рыгор Семашкевіч піша, якое вялікае значэньне надавалі гады ролі беларускага студэнцтва: „Янка Купала, — кажа Семашкевіч, — высока цаніў дзейнасьць студэнцтва, сам уключыўся ў яго работу, і калі, напрыклад, 30 сьнежня 1912 году рэктарат зацьвердзіў статут ‚Беларускага літаратурна-навуковага гуртка студэнтаў Санкт-Пецярбурскага ўнівэрсытэту', Купала бываў на некаторых паседжаньнях гуртка, дзе аднойчы прачытаў, як прысьвячэньне гуртку, свой верш ‚Прарок'. Пасьля гэты верш быў перадрукаваны ў вагульнай справаздачы ўнівэрсытэту за 1912 год". Гэта ў тым вершы Купала, абыходзячы царскую цэнзуру так, што свае словы ўкладаў у вусны ўяўнага прарока, заклікаў сваіх сучасьнікаў:

Пара у рукі браць паходні,
Ўставаць, ісьці ноч расьсьвятляць!
Бо што ні возьмеце сягоньня,
Таго і заўтра вам ня ўзяць.
На зло крывавым перашкодам
Ськідайце ёрмы, клічце сход,
І дайце знаць другім народам,
Які вы сільны йшчэ народ!

Купала быў не адзін, што так, як Ленін для фармуляваньня навуковага сацыялізму, бачыў ролю студэнцтва для нацыянальнага адраджэньня й разьвіцьця народнае культуры. У манаграфіі Аляксандра Цьвікевіча „Западно-руссизм", 1929 году кажацца, што калі выдатны этнограф Аўдакім Раманаў даведаўся пра заснаваньне ў Пецярбурзе ў 1912 г. беларускага студэнцкага гуртка, дык вітаў яго, як „племя маладое, незнаёмае, але роднае", заклікаў гурток „перш за ўсё гатаваць творы душы роднага народу, якія гінуць штодзённа па ўсёй краіне". А прафэсар Пагодзін ставіў гуртку заданьне „паднясь нацыянальную сьведамасьць беларускага народу, бо няма культурнага разьвіцьця, — казаў ён, — калі няма ўсьведамленьня свае нацыянальнае самабытнасьці".

З гэтых прыкладаў ужо бачым, што роля студэнцтва ў нашай гісторыі была вялікай, на студэнтаў заўсёды ўскладаліся важныя заданьні, і шкада, што дасюль гісто-

КАНФЭРЭНЦЫЯ ЭТНІЧНЫХ ГРУПАЎ ЗША

Канфэрэнцыя адбылася ў Вашынгтоне 16-17 кастрычніка сёлета, скліканая Ўсеамэрыканскай Асацыяцыяй Этнічных групаў Амэрыкі. У канфэрэнцыі ўзяло ўдзел блізу 40 нацыянальных групаў ЗША, што складаюць каля паловы жыхарства Задзіночаных Штатаў. Удзельнікамі канфэрэнцыі былі др. Вітаўт Кіпель і сп. Анатоль Плескачэўскі ад Беларускага Кангрэсавага Камітэту.

Праца канфэрэнцыі праводзілася ў трох сэкцыях:

1. Арганізацыя цэнтраў вывучэньня й дасьледваньня этнічных групаў Амэрыкі. 2. Праблема домабудаўніцтва й этнічныя групы ды 3. Народы ЗША й праблема міжнароднае палітыкі.

Праблема беларускае нацыянальнасьці ў ЗША была прадстаўленая у сэкцыях першай і трэйцяй. Др. Кіпель, рэфэруючы стан беларускае нацыянальнасьці ў ЗША, сканцэнтраваў увагу на тым, што дадзеныя амэрыканскага статыстычнага цэнтру не даюць правільнага ўяўленьня пра беларускую нацыянальную групу ў Амэрыцы. Беларускія эмігранты ў мінулым, прыяжджаючы ў ЗША, запісваліся не паводля этнічнае прыналежнасьці, а паводля грамадзянства тае дзяржавы, зь якое яны прыехалі, г. зн. Расеі. У высновах свайго рэфэрату др. Кіпель падаў наступную прапанову рэзалюцыйнай камісіі: „рэкамэндаваць Аддзелу Эміграцыі ЗША замяніць або дадаць да пытаньня пра грамадзянства пытаньне пра нацыянальнасьць". Гэтая рэкамэндацыя была ўключаная ў рэзалюцыю.

Сэкцыя згадзілася таксама з прапановамі сп. Кіпеля (і прыняла як пункты свае бліжэйшае дзейнасьці), каб у парозуменьні зь Міністэрствам асьветы ЗША апрацаваць стандартныя падручнікі для школаў — пачатковых, сярэдніх і вышэйшых — аб эміграцыях і нацыянальных групах ЗША. У рэкамэндацыі Кангрэсу ЗША была прынятая прапанова др. Кіпеля, каб Кангрэс выдзяліў сродкі на заргаінзаваньне Нацыянальнае Амэрыканскае Бібліятэкі Эміграцыі.

У рэзалюцыйную камісію канфэрэнцыі быў выбраны ад беларускае нацыянальнасьці др. В. Кіпель. Вось асноўныя пункты рэзалюцыі:

1. Прадбачваючы недалёкую візыту прэзыдэнта Ніксана ў Маскве, Усеамэрыканская канфэрэнцыя нацыянальных групаў ЗША заклікае Прэзыдэнта, каб у перамовах з урадам СССР ня было кампрамісовых пагадненьняў у справе Кубы, а таксама кампрамісаў за кошт іншых паняволеных народаў;

2. Дамагацца, каб Нацыянальны Кітай заставаўся сябрам, як Задзіночаных Нацыяў, гэтак і сябрам Рады Бясьпекі гэтае міжнароднае арганізацыі.

3. Замест гэтак званага культурнага абмену з краінамі камуністычнага блёку, разьвіваць, падтрымоўваць і рэпрэзэнтаваць навонкі нацыянальныя культуры народаў ЗША.

4. Рэкамэндаваць Кангрэсу ЗША зьмяніць (або папырыць) пытаньне пра „грамадзянства" пытаньнем пра „нацыянальнасьць", як пры ўезьдзе іміграгнтаў у ЗША, гэтак і ў перапісных анкетах.

5. Прасіць Кангрэс ЗША прызначыць сродкі на арганізаваньне Нацыянальнае Амэрыканскае Бібліятэкі Эміграцыі і Народаў ЗША.

Між іншага, на агульным паседжаньні рэзалюцыйнае камісіі выступіў быў адзін прадстаўнік ад балцкіх народаў з заўвагай, што паняволеныя народы ёсьць розных катэгорыяў. У найвышэйшую катэгорыю прадстаўнік Балтаў залічыў балцкія краі — на тэй аснове, што Амэрыка ня прызнае анэксіі гэтых краёў да Савецкага Саюзу. Старшыня рэзалюцыйнае камісіі, судзьдзя з Пэнсыльваніі, запярэчыў у прынцыпе гэткаму падыходу да пытаньня. Нельга дапушчаць да падзелу між самых паняволеных народаў, сказаў ён, трэба ўсім трымацца разам. Права на свабоду павінна мець навет найменшае плямя. Калі-ж ужо гаварыць пра дзяржаўны статус і міжнароднае прызнаньне паасобных паняволеных нацыяў, сказаў старшыня камісіі, дык, на ягоную думку, яго найбольш маюць Украіна й Беларусь.

У працах паасобных сэкцыяў і падсэкцыяў канфэрэнцыі бралі ўдзел таксама й прадстаўнікі розных адміністрацыйных амэрыканскіх установаў ды блізу 20-х унівэрсытэтаў Амэрыкі, у якіх вывучаецца культура нацыянальнасьцяў ЗША. Канфэрэнцыю віталі дырэктар Аддзелу Дзяржаўнае Адміністрацыі сп. Робэрт Кунцыг, шматлікія кангрэсмэны ды прадстаўнікі ўрадавых колаў Амэрыкі.

Працы й прабег канфэрэнцыі шырака былі насьветленыя ў друку, а таксама будуць выдадзеныя асобнай кніжкай.

В. З.-кі

Падзяка

Гэтым выказваю шчырую падзяку ўсім, што прыслалі прывітаньні з нагоды 70-тых угодкаў ад дня майго нараджэньня, і ўсім, што прыслалі спачуваньні з прычыны сьмерці Першагерарха Беларускае Аўтакефальнае Праваслаўнае Царквы Яго Высокапраасьвяшчэнства Архіяпіскапа Сяргея.

Падсумоўваючы ўсё раней сказа-
Архіяпіскап Андрэй

рыя беларускага студэнцкага руху не дасьледаваная ў сыстэматычнай навуковай працы. Шкада таксама, што ў падыходзе да гэтае тэмы выявілася й пэўная тэндэнцыйнасьць рэдакцыі „Беларускае Савецкае Энцыклапэдыі". Гэтак, прыкладам, на працягу пэрыяду 1920-39 гадоў ў Заходняй Беларусі ў Вільні дзеіў Беларускі Студэнцкі Саюз. Саюз выдаваў свой часапіс „Студэнцкая думка", у якім, між іншага, друкаваліся вершы гэткіх паэтаў, як Міхась Машара, Міхась Васілёк ды іншых. Тымчасам у другім томе БелСЭ дарма будзем шукаць даведкі пра Беларускі Студэнцкі Саюз, як таксама нічога не пададзена й пра Беларускі літаратурна-навуковы гурток студэнтаў Пецярбурскага ўнівэрсытэту. Гэта паважны недагляд у сучаснай савецкай беларусаведзе.

Я. Запруднік

НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД „БЕЛАРУСА"

За папярэдні пэрыяд (другая палавіна кастрычніка) паступілі ў касу нашае газэты падпіска й наступныя ахвяры на Выдавецкі Фонд „Беларуса":

1. Прыслана беспасярэдня ў Рэдакцыю:

1. Д-р А. Занкавіч	$ 150.00
2. Д-р М. Смаршчок	50.00
3. М. С.	20.00
4. Д. Сямёнаў	15.00
5. А. Якімовіч	10.00
6. К. Браўн	6.00
Разам:	**251.00**

2. Сабрана сп. Я. Лукашэвічам сярод Беларусаў Кліўленду:

1. Інж. К. Калоша	40.00
2. П. Базовіч	35.00
3. А. Стрэчань	25.00
4. Я. Лукашэвіч	20.00
5. Ул. Дунец	10.00
6. Я. Каваленка	10.00
7. М. Ягаўдзік	10.00
8. Інж. Я. Бруцкі	10.00
9. К. Кіслы	10.00
10. Я. Раковіч	10.00
11. В. Лукашэвіч	10.00
12. М. Страпко	10.00
13 Т. Кананчук	10.00
14. А. Патапенка	10.00
15. Ю. Гасьцееў	10.00
16. В. Палонскі	5.00
17. К. Каляда	5.00
18. М. Гумен	5.00
19. А. Яраховіч	5.00
20. П. Полацкі	5.00
Разам:	**255.00**

3. Сабрана сп. Б. Даніловічам сярод Беларусаў Нью Джэрзі:

1. К. Жыхар	33.00
2. В. Р.	30.00
3. Я. Цыган	12.00
4. А. Протас	12.00
5. Я. Азарка	10.00
6. Я. Азарка за клішэ	10.00
7. В. Шульжыцкі	10.00
8. В. Мельяновіч	10.00
9. П. Кажура за клішэ	10.00
10. ЗБВэтэранаў за клішэ	10.00
11. Л. Ясяновіч	10.00
12. І. Крылавецкі	10.00
13. Аддзел БАЗА за клішэ	10.00
14. М. Караневскі за сямейную хроніку	10.00
15. Ю. Стагановіч	10.00
16. Р. Войтанка	10.00
17. Р. Пітовіч	9.00
18. В. Машанскі	6.00
19. А. М.	6.00
20. В. Лосік	6.00
21 Л. Стагановіч	6.00
22. С. Гутырчык	6.00
23. К. Стрэшг	4.00
Разам:	**250.00**
Усяго разам:	**$ 756.00**

Усім тым, што прыслалі грошы, Рэдакцыйная Калегія „Беларуса" выказвае шчырае беларускае дзякуй!

© PDF: Kamunikat.org 2011 © Інтэрнэт-версія: Kamunikat.org 2011